

Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTES ELEANORAS ŠARPSTONES [*ELEANOR SHARPSTON*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2013. gada 12. decembrī¹

Lieta C-456/12

**Minister voor Immigratie, Integratie en Aziel
pret
O
Lieta C-457/12
Minister voor Immigratie, Integratie en Aziel
pret
S**

(Raad van State (Nīderlande) lūgumi sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Ārvalstnieku tiesības uzturēties ES pilsoņa, ar kuru viņiem ir ģimenes saites, pilsonības un dzīvesvietas dalībvalstī

1. Četri trešās valsts valstspiederīgie (turpmāk tekstā – “O”, “B”, “S” un “G”), kuriem visiem ir ģimenes saites ar dažādiem Nīderlandes valstspiederīgajiem (līdz ar to arī ES pilsoņiem), atrodas viņu apgādībā. Viņi pretendē uz tiesībām likumīgi uzturēties Nīderlandē, kur dzīvo attiecīgie viņu apgādnieki. Visās lietās apgādnieks ir šķērsojis citu dalībvalstu robežas nodarbinātības vai citu iemeslu dēļ. *Raad van State* (Valsts padome, Nīderlande) būtībā vaicā Tiesai, vai šāda pārvietošanās ir pietiekama, lai noteiktu, ka ir jāpiemēro ES tiesības un ka šiem trešās valsts valstspiederīgajiem ir jāpiešķir atvasinātās uzturēšanās tiesības Nīderlandē.

2. O, B un G ir attiecīgi “apgādnieces O”, “apgādnieces B” un “apgādnieka G” laulātie. Apgādnieces O un B iepriekš ir uzturējušās citā dalībvalstī, bet nav bijušas tajā nodarbinātas. Apgādnieks G tiek nodarbināts pie Beļģijas darba devēja, un viņš katru dienu dodas uz darbu Beļģijā. G un apgādniekam G ir bērni. S ir znots (turpmāk tekstā – “apgādnieks S”), kurš tiek nodarbināts pie Nīderlandes darba devēja, bet aptuveni 30 % no sava laika viņš velta, gatavojoties darba braucieniem uz Beļģiju un dodoties tajos. S rūpējas par apgādnieka S dēlu Nīderlandē.

Atbilstošās tiesību normas

ES tiesiskais regulējums

Līgums par Eiropas Savienības darbību

3. Ar LESD 20. panta 1. punktu ir izveidota ES pilsonība, un tajā ir noteikts, ka “ikviena persona, kam ir kādas dalībvalsts pilsonība,” ir ES pilsonis. Saskaņā ar 20. panta 2. punkta a) apakšpunktu ES pilsoņiem “ir tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstu teritorijā”.

¹ — Oriģinālvaloda – angļu.

4. LESD 21. panta 1. punktā ir piebilsts, ka šīs tiesības tiek īstenotas, “ievērojot Līgumos noteiktos ierobežojumus un nosacījumus, kā arī to īstenošanai paredzētos pasākumus”.

5. Ar LESD 45. pantu ir garantēta darba ņēmēju pārvietošanās brīvība, kas nozīmē, “ka tiek likvidēta jebkāda dalībvalstu darba ņēmēju diskriminācija pilsonības dēļ attiecībā uz nodarbinātību, darba samaksu un citiem darba un nodarbinātības nosacījumiem”.

6. Saskaņā ar LESD 56. panta pirmās daļas noteikumiem “[..] Savienībā aizliedz pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumus to dalībvalstu pilsoņiem, kas veic uzņēmējdarbību kādā dalībvalstī, bet sniedz pakalpojumus citas dalībvalsts personai”.

Eiropas Savienības Pamattiesību harta

7. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas (turpmāk tekstā – “Harta”) 7. panta nosaukums ir “Privātās un ģimenes dzīves neaizskaramība”, un tajā ir noteikts, ka “ikvienai personai ir tiesības uz savas privātās un ģimenes dzīves [..] neaizskaramību”.

8. Hartas 51. pantā ir noteikta tās piemērošanas joma:

“1. Šīs Hartas noteikumi attiecas uz [..] dalībvalstīm tikai tad, ja tās īsteno Savienības tiesību aktus. Tādēļ tās ievēro tiesības un principus, kā arī veicina to piemērošanu saskaņā ar savām atbilstīgajām pilnvarām un ievērojot Savienības kompetenci, kas tai piešķirta Līgumos.

[..]”

Direktīva 2004/38/EK²

9. Direktīvas 2004/38 preambulas pirmajā apsvērumā ir atkārtoti LESD 21. panta 1. punkta noteikumi. Preambulas trešajā apsvērumā ir noteikts, ka “Savienības pilsonībai vajadzētu būt dalībvalstu piederīgo pamatstatusam [..]”, viņiem īstenojot savas tiesības uz brīvu pārvietošanos un uzturēšanos.

10. Saskaņā ar preambulas piekto apsvērumu “Savienības pilsoņu tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā būtu jāpiešķir arī viņu ģimenes locekļiem neatkarīgi no to valstiskās piederības, ja šīs tiesības īsteno, ievērojot objektīvus brīvības un cieņas nosacījumus [..]”.

11. Saskaņā ar Direktīvas 2004/38 1. panta a) punktu šajā direktīvā cita starpā ir noteikti “nosacījumi, kas reglamentē Savienības pilsoņu un viņu ģimenes locekļu īstenotās tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā”.

12. Direktīvas 2004/38 noteikumu izpratnē “Savienības pilsonis” ir “ikviena persona, kurai ir kādas dalībvalsts valstiskā piederība” (2. panta 1. punkts), un “ģimenes loceklis” ir “laulātais” (2. panta 2. punkta a) apakšpunkts) un “Savienības pilsoņa, kā arī viņa laulātā [..] apgādībā esošie tiešie augšupējie radnieki” (2. panta 2. punkta d) apakšpunkts). “Uzņēmēja dalībvalsts” ir “dalībvalsts, uz kuru pārceļas Savienības pilsonis, lai īstenotu savas brīvas pārvietošanās un uzturēšanās tiesības” (2. panta 3. punkts).

2 — Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/38/EK par Eiropas Savienības pilsoņu un to ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK (OV L 158, 77. lpp., un labojumi – OV L 229, 35. lpp.; OV 2005, L 30, 27. lpp.; OV 2005, L 197, 34. lpp., un OV 2007, L 204, 28. lpp., – šajās lietās nozīmīgi ir tikai pirmie minētie labojumi).

13. Saskaņā ar Direktīvas 2004/38 3. panta 1. punktu šo direktīvu piemēro “visiem Savienības pilsoņiem, kas pārceļas uz dzīvi vai uzturas dalībvalstī, kurai tie nav valstiski piederīgi, un uz viņu ģimenes locekļiem atbilstīgi 2. panta 2. punkta definīcijai, kuri tos pavada vai pārceļas kopā ar tiem”.

14. Attiecībā uz pārējiem ģimenes locekļiem, kas atbilst 3. panta 2. punkta a) apakšpunktā noteiktajām prasībām, un partneri, ar kuru Savienības pilsonim ir ilgstošas attiecības, tās pienācīgi apliecinot, 3. panta 2. punktā ir paredzēts, ka “[...] uzņēmēja dalībvalsts [...] veicina [šo personu] ieceļošanu un uzturēšanos [...]”.

15. 6. panta 1. punktā ir noteikts, ka ES pilsoņiem ir tiesības uzturēties citas dalībvalsts teritorijā uz laiku līdz trim mēnešiem. Viņiem jābūt derīgai personas apliecībai vai pasei, neizvirzot viņiem nosacījumus vai formalitāšu ievērošanu. Saskaņā ar 6. panta 2. punktu šie noteikumi attiecas arī uz ģimenes locekļiem, kam ir derīga pase un kas nav nevienas dalībvalsts valstspiederīgie, bet pavada Savienības pilsoni vai ieceļo kopā ar viņu”.

16. ES pilsonim un viņa ģimenes locekļiem (kuri nav dalībvalsts valstspiederīgie) arī ir tiesības uzturēties uzņēmējā dalībvalstī ilgāk nekā trīs mēnešus, ja ES pilsonis atbilst 7. panta 1. punkta a), b) un c) apakšpunktā noteiktajām prasībām, proti: a) viņš ir darba ņēmējs vai pašnodarbināta persona uzņēmējā dalībvalstī; vai b) viņa līdzekļi ir pietiekami viņam pašam un viņa ģimenes locekļiem, un viņiem ir visaptverošs veselības apdrošināšanas segums uzņēmējā dalībvalstī; vai arī c) viņš studē un viņam ir pietiekami līdzekļi un visaptverošs veselības apdrošināšanas segums.

17. Lai iegūtu tiesības pastāvīgi uzturēties, saskaņā ar 16. panta 1. punkta noteikumiem ir likumīgi un nepārtraukti jāuzturas uzņēmējā dalībvalstī piecus gadus.

18. Saskaņā ar 35. panta noteikumiem dalībvalstis var liegt, izbeigt vai atsaukt ar Direktīvu 2004/38 piešķirtās tiesības, ja notiek to ļaunprātīga izmantošana vai krāpšana. Visiem šādiem pasākumiem jābūt samērīgiem, un uz tiem jāattiecinā procesuālās garantijas, kas paredzētas 30. un 31. pantā.

Nīderlandes tiesiskais regulējums

19. *Vreemdelingenwet* 2000 (Ārvalstnieku likums, turpmāk tekstā – “Vw 2000”) ir noteikts, ka “Kopienas pilsoņi” ir dalībvalstu pilsoņi un ģimenes locekļi, trešās valsts valstspiederīgie, kuriem ir tiesības ieceļot un uzturēties citā dalībvalstī, (tagad) pamatojoties uz LESD (attiecas uz pirmajiem) vai šī Līguma īstenošanas gaitā pieņemtu lēmumu (attiecas uz pēdējiem). Šādiem trešās valsts valstspiederīgajiem *Minister voor Immigratie, Integratie en Asiel* (turpmāk tekstā – “ministrs imigrācijas, integrācijas un bēgļu jautājumos” vai “ministrs”) var izdot dokumentu vai rakstveida apliecinājumu par likumīgu uzturēšanos. Ja ministrs trešās valsts valstspiederīgo ir pasludinājis par “nevēlamu personu”, viņš pēc attiecīgās personas lūguma var atcelt šo lēmumu. Atbilstošie noteikumi ir paredzēti *Vreemdelingenbesluit* (Lēmums par ārvalstniekiem), ar ko tiek īstenots Vw 2000.

20. Uzturēšanās atļauja uz noteiktu laiku tiek izsniegta, ievērojot ierobežojumus, kas attiecas uz uzturēšanās tiesību piešķiršanas mērķi. Uz atļaujas izsniegšanu var tikt attiecināti arī citi noteikumi.

Fakti

Lietā C-456/12 O

Par O lietu

21. 2006. gada oktobrī O, Nigērijas pilsonis, Francijā apprecējās ar apgādnieci O. 2007. gadā viņš apmetās uz dzīvi Spānijā. Sākot no 2009. gada augusta, tur ir reģistrēta O un apgādnieces O kopīga dzīvesvieta. No uzturēšanās dokumenta, kas derīgs līdz 2014. gada septembrim, izriet, ka O, ņemot vērā viņa kā ES pilsoņa ģimenes locekļa statusu, uzturas Spānijā.

22. Taču divus mēnešus pēc ierašanās Spānijā apgādniece O atgriezās Nīderlandē, jo viņa nevarēja atrast darbu Spānijā. Tomēr no 2007. gada līdz 2010. gada aprīlim viņa regulāri pavadīja laiku, galvenokārt nedēļas nogales, Spānijā pie O un šo apmeklējumu laikā izmantoja tur pakalpojumus. Sākot no 2010. gada 1. jūlija, O ir reģistrēts tajā pašā adresē Nīderlandē, kurā ir reģistrēta apgādniece O.

23. Šķiet, ka nav pierādījumu par to, ka šajā laikā apgādniece O būtu atsaukusi savu Nīderlandē reģistrēto dzīvesvietu.

24. O iesniedza pieteikumu izsniegt dokumentu, ar kuru tiek apliecināta likumīga uzturēšanās. Ministrs noraidīja šo pieteikumu, kā arī noraidīja kā nepamatotu O sūdzību par šo lēmumu. O cēla prasību *Rechtbank 's-Gravenhage* (Hāgas tiesa, turpmāk tekstā – “*Rechtbank*”), kas 2011. gada 7. jūlijā to noraidīja. Par šo spriedumu O iesniedza apelācijas sūdzību iesniedzējtiesā.

Par B lietu

25. B ir Marokas pilsonis. Sākot no 2002. gada decembra, viņš kopā ar apgādnieci B vairākus gadus dzīvoja Nīderlandē. Šajā laikā viņi vēl nebija laulātie. Šķiet, ka viņi satikās laikā, kad B bija iesniedzis pieteikumu par patvēruma piešķiršanu un gaidīja atbildi uz to. Šis pieteikums tika noraidīts.

26. Pēc tam, kad B tika notiesāts ar brīvības atņemšanu uz diviem mēnešiem par viltotas pases izmantošanu, 2005. gada 15. oktobrī ministrs pasludināja viņu par nevēlamu ārvalstnieku. Tādēļ 2006. gada janvārī B devās uz Reti [*Retie*] (Beļģija) un dzīvoja tur dzīvoklī, kuru īrēja apgādniece B. Šķiet, ka sākotnēji apgādniece B dzīvoja tur viena pati un B pievienojās viņai pēc atbrīvošanas no cietuma. Apgādnieces B dzīvesvieta bija reģistrēta Retī ar derīgu uzturēšanās atļauju līdz 2011. gada 18. maijam. Tomēr viņa nevarēja atrast darbu Beļģijā. Tāpēc viņa paturēja savu māju Nīderlandē un uzturējās tajā darba dienās, kamēr strādāja Nīderlandē, tomēr nedēļas nogales viņa pavadīja kopā ar B Beļģijā. Šajās nedēļas nogalēs viņa izmantoja pakalpojumus Beļģijā. Lai gan viņi bija plānojuši stāties laulībā Beļģijā, faktiski viņi to izdarīja vēlāk Marokā.

27. 2007. gada aprīlī B izceļoja uz Maroku, jo pēc tam, kad Beļģijas iestādes atklāja, ka viņš ir pasludināts par nevēlamu personu Nīderlandē, viņš vairs nevarēja uzturēties Beļģijā. 2007. gada 31. jūlijā B un apgādniece B stājās laulībā Marokā.

28. Ņemot vērā B pieteikumu, 2009. gada martā ministrs atcēla [lēmumu] par personas pasludināšanu par nevēlamu. 2009. gada jūnijā B atgriezās Nīderlandē, lai dzīvotu tur kopā ar apgādnieci B.

29. 2009. gada 30. oktobrī tika noraidīts B pieteikums izsniegt dokumentu, ar kuru tiek apliecināta likumīga uzturēšanās. 2010. gada martā ministrs noraidīja kā nepamatotu gan sūdzību par šo lēmumu, gan viņa iebildumus par uzlīmes ar nodarbinātības aizlieguma ierakstu ielīmēšanu viņa pasē.

30. *B* par abiem lēmumiem cēla prasību *Rechtbank*, kas atcēla šos lēmumus un piesprieda ministram pieņemt jaunu lēmumu. 2010. gada decembrī ministrs pieņēma lēmumu ar tādu pašu saturu kā iepriekšējais un par *Rechtbank* lēmumu iesniedza apelāciju iesniedzējtiesā.

Lietā C-457/12 S

Par *S* lietu

31. *S* ir Ukrainas pilsoņe. Viņas znots, apgādnieks *S*, sākot no 2002. gada, bija nodarbināts pie Nīderlandē reģistrēta darba devēja, kas apliecināja, ka 30 % no sava laika apgādnieks *S* pavada, gatavojoties darba braucieniem uz Beļģiju un dodoties tajos. Apgādnieks *S* dodas turp vismaz vienu dienu nedēļā, tiekas ar klientiem, kā arī piedalās konferencēs citās dalībvalstīs. *S* arī apgalvoja, ka viņa rūpējas par apgādnieka *S* dēlu (savu mazdēlu).

32. *S* iesniedza pieteikumu izsniegt dokumentu, ar kuru tiek apliecināta likumīga uzturēšanās. 2009. gada augustā viņas pieteikums tika noraidīts. Ministrs noraidīja viņas iebildumus par šo lēmumu. 2010. gada jūnijā *Rechtbank* noraidīja viņas prasību. Tad viņa par šo spriedumu iesniedza apelācijas sūdzību iesniedzējtiesā.

Par *G* lietu

33. *G* ir peruāniete. Viņa un apgādnieks *G* stājās laulībā 2009. gadā Peru. Apgādnieks *G* dzīvo Nīderlandē, bet no 2003. gada ir nodarbināts pie Beļģijas darba devēja. Katru dienu viņš dodas uz darbu Beļģijā.

34. 2009. gada decembrī tika noraidīts *G* pieteikums izsniegt dokumentu, ar kuru tiek apliecināta likumīga uzturēšanās. Ministrs noraidīja viņas sūdzību. 2011. gada jūnijā *Rechtbank* apmierināja *G* prasību un uzdeva ministram pieņemt jaunu lēmumu. Ministrs par šo spriedumu iesniedza apelācijas sūdzību iesniedzējtiesā. Šajā tiesā *G* norādīja, ka viņai un viņas laulātajam ir bērns (Nīderlandes pilsonis) un ka bērns, kurš viņai bija pirms stāšanās laulībā ar apgādnieku *G*, arī pieder pie viņu jaunās ģimenes.

Tiesvedība un prejudiciālie jautājumi

35. Lietā C-456/12 *O* iesniedzējtiesa uzdod šādus jautājumus:

“Lietās, kas attiecas uz [*B*] un [*O*]:

- 1) Vai Direktīva 2004/38 [..] attiecībā uz Savienības pilsoņa ģimenes locekļu, trešās valsts valstspiederīgo, brīvas pārvietošanās tiesību nosacījumiem ir jāpiemēro pēc analogijas, tāpat kā Eiropas Kopienu Tiesas spriedumos lietā C-370/90 *Singh* [³] [..] un lietā C-291/05 *Eind* [⁴] [..], ja Savienības pilsonis atgriežas savas pilsonības dalībvalstī pēc tam, kad ir uzturējies citā dalībvalstī gan [LESD] 21. panta 1. punkta izpratnē, gan kā pakalpojumu saņēmējs [LESD] 56. panta izpratnē?

3 — 1992. gada 7. jūlija spriedums (*Recueil*, I-4265. lpp.).

4 — 2007. gada 11. decembra spriedums (*Krājums*, I-10719. lpp.).

- 2) Ja atbilde ir apstiprinoša – vai pastāv nosacījums, ka Savienības pilsonim bija jāuzturas citā dalībvalstī noteiktu minimālo laikposmu, lai pēc Savienības pilsoņa atgriešanās savas pilsonības dalībvalstī viņa ģimenes loceklim, trešās valsts valstspiederīgajam, būtu uzturēšanās tiesības šajā dalībvalstī?
- 3) Ja atbilde ir apstiprinoša – vai šis nosacījums var tikt izpildīts arī tad, ja šī uzturēšanās bija nevis nepārtraukta, bet gan bieža uzturēšanās, kā, piemēram, uzturēšanās ik nedēļu nedēļas nogalēs vai uzturēšanās regulāru apciemojumu veidā?

Lietā, kas attiecas uz [B]:

- 4) Ja starp Savienības pilsoņa atgriešanos savas pilsonības dalībvalstī un ģimenes locekļa došanos no trešās valsts uz šo dalībvalsti ir ievērojams starplaiks, vai ģimenes locekļa, trešās valsts valstspiederīgā, varbūtējās Savienības tiesību aktos paredzētās uzturēšanās tiesības lietas apstākļos ir zaudētas?”

36. Lietā C-457/12 S iesniedzējtiesa uzdod šādus jautājumus:

- “1) Lietā, kas attiecas uz [G]:

Vai trešās valsts valstspiederīgais, kas ir Savienības pilsoņa, kurš dzīvo savas pilsonības dalībvalstī, bet strādā citā dalībvalstī pie šajā citā dalībvalstī reģistrēta darba devēja, ģimenes loceklis, tādos apstākļos kā pamatlietā var atsaukties uz Savienības tiesību aktos paredzētām uzturēšanās tiesībām?

- 2) Lietā, kas attiecas uz [S]:

Vai trešās valsts valstspiederīgais, kas ir Savienības pilsoņa, kurš dzīvo savas pilsonības dalībvalstī, bet, strādājot pie šajā pašā dalībvalstī reģistrēta darba devēja, dodas turp un atpakaļ uz citu dalībvalsti, ģimenes loceklis, tādos apstākļos kā pamatlietā var atsaukties uz Savienības tiesību aktos paredzētām uzturēšanās tiesībām?”

37. Rakstveida apsvērumus iesniedza O, B, G, Beļģijas, Čehijas Republikas, Dānijas, Igaunijas, Vācijas, Nīderlandes un Apvienotās Karalistes valdības, kā arī Eiropas Komisija. 2013. gada 25. jūnija kopīgajā tiesas sēdē tie paši lietas dalībnieki, izņemot G un Beļģijas un Igaunijas valdības, un S sniedza mutvārdu apsvērumus.

Vērtējums

Sākotnējie apsvērumi

38. Principā imigrācijas tiesiskais regulējums ir dalībvalsts kompetencē. Ja vien situācija ir tāda, ka dalībvalsts pilsonis (kas savas pilsonības dēļ ir arī ES pilsonis) nav šķērsojis citas dalībvalsts robežas vai arī nepastāv reāla iespēja, ka viņš to īstenos, ES tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties principā nav piemērojamas un ir jāpiemēro tikai valsts tiesiskais regulējums⁵.

⁵ — Protams, ne visas pilsoņu tiesības ir atkarīgas no tā, vai ES pilsonis ir šķērsojis robežas. Skat., piemēram, LESD 20. panta 2. punkta d) apakšpunktu. Turklāt ir ārkārtas situācijas, kurās, pat ja robežas starp dalībvalstīm nav šķērsotas, ES pilsonim tiktu liegta “iespēja efektīvi izmantot tiesības, kas piešķirtas” ar ES pilsonību, ja ģimenes locekļiem, trešās valsts valstspiederīgajiem, nav atvasinātu uzturēšanās tiesību: skat. judikatūru *Riuz Zambrano*, *McCarthy* un *Dereci* u.c. lietās, kas analizēta tālāk 52.–66. punktā.

39. Tomēr šajās lietās visi ES apgādnieki, lai arī ir dzīvojoši Nīderlandē, tiešām ir šķērsojuši šādu robežu. To viņi darīja darba vai brīvā laika pavadīšanas dēļ, (jādomā, ka) tur viņi izmantoja “pasīvas” tiesības saņemt pakalpojumus, un atsevišķos gadījumos viņi tika reģistrēti kā formāli dzīvojoši citā dalībvalstī, tajā pašā laikā saglabājot zināmu uzturēšanās formu pilsonības dalībvalstī (turpmāk tekstā – “izcelsmes dalībvalsts”). Vai no tā izriet, ka tādējādi saskaņā ar ES tiesībām izcelsmes dalībvalstij ir liegts atteikt piešķirt uzturēšanās tiesības šādu pilsoņu ģimenes locekļiem (*O*, *B*, *S* un *G*)? Vai nozīme ir tam, ka apgādnieks un ģimenes loceklis vienlaicīgi neatgriežas apgādnieka izcelsmes dalībvalstī?

40. Ir jākonstatē, ka pašiem apgādniekiem ir beznosacījumu uzturēšanās tiesības viņu izcelsmes dalībvalstī saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu⁶. Dalībvalsts nevar “izraidīt savus pilsoņus no tās teritorijas vai atteikt iespēju uzturēties tās teritorijā, vai šo uzturēšanos pakļaut nosacījumiem”⁷. Tomēr pilsoņu tiesības ieceļot un uzturēties savas izcelsmes dalībvalstī ir pakļautas ES tiesībām tiktāl, ciktāl ir jānodrošina pilnīga ES tiesībās noteikto viņu pamatbrīvību pārvietoties un uzturēties efektivitāte⁸.

41. Visas atvasinātās uzturēšanās tiesības, kas saskaņā ar ES tiesībām var tikt piešķirtas *O*, *B*, *S* un *G*, nebūs absolūtas, bet gan tiks noteiktas, ievērojot ES tiesību aktos paredzētos noteikumus un ierobežojumus. Tāpēc es atsevišķi izvērtēšu uzturēšanās tiesības, bet pēc tam – noteikumus un ierobežojumus, kas regulē to īstenošanu.

42. Tiesas rīcībā nav informācijas, kas liecinātu par to, ka *O*, *B*, *S* un *G* būtu uzturēšanās tiesības saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu, tostarp tiesību normām par pamattiesību aizsardzību, vai saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju (turpmāk tekstā – “ECPAK”). Nekas neliecina, ka kādas no laulībām būtu fiktīvas vai ka būtu notikusi krāpšana vai tiesību ļaunprātīga izmantošana. Citos apstākļos, konstatējot šādu tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, būtu noteikti jāizvērtē apstākļi, vai ir likumīgs pamats atteikt atvasinātās uzturēšanās tiesības. Tomēr tikai pats apstākļi, ka noteiktā brīdī gan *O* un apgādnieks *O*, gan *B* un apgādnieks *B* ieceļoja citā dalībvalstī, kur tika nodrošināts labvēlīgāks režīms, nenozīmē tiesību ļaunprātīgu izmantošanu⁹.

43. Savos secinājumos es uzmanību pievēršīšu tam, vai likumīgas uzturēšanās atteikums tādiem trešo valstu valstspiederīgajiem kā *O*, *B*, *S* un *G* ir viņu apgādnieku tiesību brīvi pārvietoties un uzturēties citu dalībvalstu teritorijā ierobežojums. Teorētiski šāds ierobežojums var tikt attaisnots. Tomēr Tiesas rīcībā nav informācijas šāda attaisnojuma izvērtēšanai.

44. Visbeidzot, savos secinājumos es mēģināšu loģiski izskaidrot kritērijus atbilstoši kuriem ģimenes locekļu, trešās valsts valstspiederīgo, atvasinātās uzturēšanās tiesības rodas ES pilsoņa, kurš ir izmantojis tiesības brīvi pārvietoties, (pilnībā) neizmantojot uzturēšanās tiesības citā dalībvalstī, izcelsmes dalībvalstī. Lai arī *ad hoc* risinājums, kas nesniedz skaidrus atbilstošos kritērijus, palīdzētu valsts tiesai izlemt šīs četras atsevišķās lietas, tas ietvertu risku palielināt speciālistu un valsts iestāžu vidū esošo nenoteiktību par to, vai var (vai nevar) atsaukties uz ES tiesībām, ņemot vērā ievērojamo “atkārtošanās” risku, jo valsts tiesas lūgs tuvākus skaidrojumus nākamajos nolēmumos par prejudiciālu jautājumu uzdošanu.

6 — 2011. gada 5. maija spriedums lietā C-434/09 *McCarthy* (Krājums, I-3375. lpp., 29. un 34. punkts un tajos minētā judikatūra).

7 — Spriedums lietā *McCarthy* (iepriekš minēts 6. zemsvītras piezīmē, 29. punkts un tajā minētā judikatūra).

8 — Skat., piemēram, spriedumu lietā *Singh* (iepriekš minēts 3. zemsvītras piezīmē, 23. punkts) un spriedumu lietā *Eind* (iepriekš minēts 4. zemsvītras piezīmē, 32. punkts).

9 — Skat., piemēram, 2003. gada 23. septembra spriedumu lietā C-109/01 *Akrich* (*Recueil*, I-9607. lpp., 55. un 56. punkts).

Kāpēc pastāv atvasinātās uzturēšanās tiesības

45. Saskaņā ar LESD 20. panta 2. punkta a) apakšpunkta un 21. panta 1. punkta noteikumiem ES pilsoņiem ir piešķirtas tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā. Šo tiesību būtība ir izvēles brīvība pārvietoties vai nepārvietoties uz citu dalībvalsti un/vai uzturēties tajā. Šo izvēli ierobežojošas tiesību normas, ja vien tām nav attaisnojuma, ir pretrunā šiem noteikumiem.

46. Izpratne par to, ka šādu ES pilsoņu ģimenes locekļiem jābūt atvasinātām uzturēšanās tiesībām, radās ekonomisko pārvietošanās brīvību kontekstā, it īpaši attiecībā uz migrējošiem darba ņēmējiem. Darba ņēmēji ir dzīvas būtnes, nevis roboti. Lai kļūtu par migrējošiem darba ņēmējiem citā dalībvalstī, viņiem nav jāatstāj savi laulātie vai citi ģimenes locekļi, it īpaši tie, kuri ir viņu apgādībā¹⁰. Ja viņu ģimene nevarētu doties viņiem līdzi, viņi varētu atturēties izmantot šīs tiesības brīvi pārvietoties. Turklāt ģimenes klātbūtne var palīdzēt darba ņēmējam integrēties uzņēmējā valstī un tādējādi veicināt efektīvu brīvu pārvietošanos¹¹.

47. Ar ES pilsonības jēdziena ieviešanu Māstrihtas līgumā dalībvalsts pilsoņi ieguva tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties citas dalībvalsts teritorijā neatkarīgi no ekonomiskās pārvietošanās brīvībām un tādējādi neatkarīgi no saimnieciskās darbības veikšanas¹². Tāpat kā attiecībā uz migrējošiem darba ņēmējiem arī ES pilsoņu tiesību brīvi pārvietoties un uzturēties efektivitāte var būt saistīta ar to, ka saskaņā ar ES tiesībām noteiktiem ģimenes locekļiem ir tiesības pievienoties vai pavadīt viņus teritorijā, uz kuru viņi ir pārvietojušies vai kurā viņi uzturas. Kā nesen ir norādījusi Tiesa, “šādu atvasināto tiesību mērķis un pamatojums ir balstīts uz konstatējumu, ka šādu tiesību neatzišana būtībā var aizskart Savienības pilsoņa pārvietošanās brīvību, atturot viņu no savu tiesību ieceļot un uzturēties uzņēmējā dalībvalstī īstenošanas”¹³.

48. Saskaņā ar Direktīvas 2004/38 noteikumiem atvasināto uzturēšanās tiesību piešķiršana vairs nav saistīta ar to iespējamo ietekmi uz ES pilsoni, kura ģimenes locekļiem tiek atteikta uzturēšanās¹⁴. Tomēr atvasināto uzturēšanās tiesību piešķiršanas pamatojums atspoguļojas apstākļi, ka šādas tiesības automātiski ir pieejamas tikai atsevišķai ģimenes locekļu grupai, kuru spēju pievienoties vai pavadīt ES pilsoņus ir paredzējis likumdevējs, lai ietekmētu izvēli un tādējādi arī tiesību pārvietoties īstenošanu. Tāpēc Direktīvā 2004/38 ir nošķirtas kodolģimenes [nukleāras ģimenes] un pārējie ģimenes locekļi. Kodolģimenē ir ES pilsonis, viņa laulātais vai reģistrētais partneris un viņu tiešie lejupējie radnieki, kuri ir jaunāki par 21 gadu. Šiem ģimenes locekļiem ir automātiskas atvasinātās uzturēšanās tiesības. Tomēr, lai pieprasītu atvasinātās uzturēšanās tiesības, tiešajiem lejupējiem radniekiem, kuri ir vecāki par 21 gadu, un ES pilsoņu (vai viņu laulāto, vai reģistrēto partneru) augšupējiem radniekiem taisnā līnijā ir jāatbilst prasībai par atrašanos apgādībā. Man šķiet, ka Direktīvas 2004/38 izpratnē apgādības jēdziens tiek interpretēts šauri, vērtējot tikai to, vai ES pilsonis atbalsta šos ģimenes locekļus finansiāli¹⁵. Lai arī šāda apgādība, neapšaubāmi, var ievērojami norādīt uz to, kādā mērā uzturēšanās

10 — Skat., piemēram, Padomes 1968. gada 15. oktobra Regulas (EEK) Nr. 1612/68 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Kopienā (OV L 257, 2. lpp.) preambulas piekto apsvērumu un Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 5. aprīļa Regulas (ES) Nr. 492/2011 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Savienībā (OV L 141, 1. lpp.) preambulas sesto apsvērumu.

11 — Skat., piemēram, 1986. gada 17. aprīļa spriedumu lietā 59/85 *Reed* (*Recueil*, 1283. lpp., 28. punkts, kurā Tiesa izteica viedokli par neprecēta pavadona klātbūtni).

12 — Skat., piemēram, 2002. gada 17. septembra spriedumu lietā C-413/99 *Baumbast* un *R* (*Recueil*, I-7091. lpp., 83. punkts).

13 — 2013. gada 8. maija spriedums lietā C-87/12 *Ymeraga* u.c. (Krājumā vēl nav publicēts, 35. punkts) un 2013. gada 10. oktobra spriedums lietā C-86/12 *Alokpa* u.c. (Krājumā vēl nav publicēts, 22. punkts).

14 — Skat., piemēram, Direktīvas 2004/38 preambulas sesto apsvērumu.

15 — 2007. gada 9. janvāra spriedums lietā C-1/05 *Yia* (Krājums, I-1. lpp., 35. un 37. punkts un tajos minētā judikatūra). Skat. arī, piemēram, 2012. gada 5. septembra spriedumu lietā C-83/11 *Rahman* u.c. (Krājumā vēl nav publicēts, 32., 33. un 35. punkts) un spriedumu lietā *Alokpa* u.c. (iepriekš minēts 13. zemsvirtras piezīmē, 25. punkts un tajā minētā judikatūra).

tiesību nepiešķiršana ietekmē tiesību brīvi pārvietoties un uzturēties īstenošanu, Tiesa ir norādījusi – *ārpus* Direktīvas 2004/38 izpratnes –, ka apgādību var noteikt, izmantojot likumīgas vai emocionālas saites, vai arī nozīme var būt apstāklim, ka ES pilsonis ir ģimenes locekļa, trešās valsts valstspiederīgā, apgādībā (tā sauktā “apgrieztā apgādība”)¹⁶.

Kas ir atvasināto uzturēšanās tiesību pamatā

49. Šobrīd ES tiesību aktos ir paredzēts, ka atvasinātās uzturēšanās tiesības principā pastāv tikai tad, ja ar tām ES pilsoņiem ir jānodrošina efektīva tiesību brīvi pārvietoties un uzturēties īstenošana. Tāpēc pirmais jautājums ir par to, vai konkrēts ES pilsonis ir izmantojis vai izmanto šādas tiesības. Ja atbilde ir apstiprinoša, otrais jautājums ir par to, vai, liedzot uzturēšanās tiesības viņa ģimenes locekļiem, tiks ierobežota šo tiesību īstenošana (ja nav ierobežojuma, nav pamata piešķirt atvasinātās uzturēšanās tiesības). Tāpēc iesniedzējtiesa būtībā lūdz noskaidrot, vai, pirms tiek sniegta atbilde uz otro jautājumu, nav jāizvērtē veids un intensitāte, kādā ES pilsonis īsteno savas tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties.

50. No Tiesas pastāvīgās judikatūras izriet, ka noteikumus par brīvu pārvietošanos nevar piemērot gadījumos, kad nav faktiskās saiknes ar situāciju, kas tiek regulēta ar ES tiesībām¹⁷. Vienīgi hipotētiska šādu tiesību īstenošanas vai šo tiesību kavēšanas perspektīva neveido vajadzīgo saikni¹⁸.

51. Šajās lietās visi apgādnieki *O*, *B*, *S* un *G* ir izmantojuši tiesības brīvi pārvietoties un/vai uzturēties LESD 21. panta izpratnē. Tāpēc šīs lietas nav uzskatāmas par pilnībā iekšējām situācijām, uz kurām nav attiecināma ES tiesību piemērojamība. Minētais apstāklis ir pietiekams, lai ES tiesības būtu piemērojamas, bet tāpēc uzreiz nav jāsecina, ka saskaņā ar ES tiesībām *O*, *B*, *S* un *G* varētu pretendēt uz likumīgu uzturēšanos Nīderlandē.

52. Tieši tāpēc, ka ir šķērsotas robežas, šo lietu apstākļi padara tās atšķirīgas no tādām lietām kā *Ruiz Zambrano*, *McCarthy* vai *Dereci* u.c. lietas, kurās pasludinātajos spriedumos Tiesa noteica, ka izņēmuma gadījumos saikne ar ES tiesībām un atvasināto uzturēšanās tiesību pamats saskaņā ar LESD 21. pantu var pastāvēt bez tiesību brīvi pārvietoties vai uzturēties citā (uzņēmējā) dalībvalstī īstenošanas, ja valsts tiesību norma uzliktu par pienākumu ES pilsoņiem (arī pašas dalībvalsts pilsoņiem) atstāt Eiropas Savienības teritoriju¹⁹. Spriedumā lietā *Iida*, kas attiecās uz diviem Vācijas pilsoņiem, kuri pārvietojās uz Austriju, un Japānas pilsoni, kurš lūdzu piešķirt uzturēšanās tiesības Vācijā, Tiesa skaidri noteica, ka šī pārbaude neattiecas tikai uz situācijām, kas citādi tiktu noteiktas kā pilnībā iekšējas situācijas²⁰.

16 — Skat. 2012. gada 6. decembra spriedumu apvienotajās lietās C-356/11 un C-357/11 *O* un *S* (Krājumā vēl nav publicēts, 56. punkts). Šķiet, ka 2002. gada 11. jūlija spriedumā lietā C-60/00 *Carpenter* (*Recueil*, I-6279. lpp.) Tiesa uzskatīja par atbilstošu apstākli, ka *P. Carpenter* bija savas sievas apgādībā, ciktāl viņa rūpējās par viņa bērniem. Skat. tālāk 113.–117. punktu.

17 — Skat., piemēram, 1997. gada 5. jūnija spriedumu apvienotajās lietās C-64/96 un C-65/96 *Uecker* un *Jacquet* (*Recueil*, I-3171. lpp., 16. punkts un tajā minētā judikatūra).

18 — 2012. gada 8. novembra spriedums lietā C-40/11 *Iida* (Krājumā vēl nav publicēts, 77. punkts un tajā minētā judikatūra).

19 — Šķiet, ka tās ir Tiesas pasludināto 2011. gada 8. marta sprieduma lietā C-34/09 *Ruiz Zambrano* (Krājums, I-1177. lpp., 43. un 44. punkts), sprieduma lietā *McCarthy* (iepriekš minēts 6. zemsvītras piezīmē, 46. un 47. punkts un tajos minētā judikatūra) un 2011. gada 15. novembra sprieduma lietā C-256/11 *Dereci* u.c. (Krājums, I-11315. lpp., 66. punkts) kumulatīvās sekas.

20 — Spriedums lietā *Iida* (iepriekš minēts 18. zemsvītras piezīmē, 76. punkts). Lai nonāktu pie šī secinājuma par to, ka divas ES pilsoņes netika atturētas īstenot savas tiesības brīvi pārvietoties un ka pašam *Y. Iida* bija noteiktas uzturēšanās tiesības gan saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu, gan ES tiesībām (skat. 73.–75. punktu), Tiesa norādīja, ka *Y. Iida* kopā ar savu laulāto un meitu nepretendēja uz uzturēšanās tiesībām uzņēmējā dalībvalstī (Austrijā), bet viņu izcelsmes dalībvalstī (Vācijā).

53. Lietā *Ruiz Zambrano* pasludinātajā spriedumā Tiesa apstiprināja, ka, nepiešķirot uzturēšanās tiesības tēvam, viņa nepilngadīgajiem bērniem tiktu atņemta “iespēja faktiski izmantot tiesības, kas piešķirtas saskaņā ar viņu kā Savienības pilsoņu statusu”²¹. Proti, tā rezultātā viņiem būtu jāpamet Eiropas Savienības teritorija²².

54. Pretējais tika secināts lietā *McCarthy* pasludinātajā spriedumā attiecībā uz *S. McCarthy* vīru, kas ir Jamaikas pilsonis. *S. McCarthy* bija Apvienotās Karalistes un Īrijas dubultā pilsonība, bet viņa vienmēr bija dzīvojusi Apvienotajā Karalistē. Viņa nekad nebija apmeklējusi Īriju vai izmantojusi savas tiesības uz brīvu pārvietošanos citur Eiropas Savienībā; arī pieteikumu saņemt Īrijas pasi, kas tai likumīgi pienācās, viņa iesniedza tikai pēc stāšanās laulībā ar Jamaikas pilsoni Apvienotajā Karalistē. Viņa nav apgalvojusi, ka viņa būtu darba ņēmēja, pašnodarbināta persona vai pašnodrošināta persona. Viņas vīram tika atteiktas uzturēšanās tiesības Apvienotajā Karalistē kā ES pilsoņa, kuram ir citas dalībvalsts, nevis Apvienotās Karalistes pilsonība, laulātajam²³.

55. Lietā *Dereci* u.c. pasludinātajā spriedumā Tiesa izskaidroja, ka faktiska ES pilsoņa tiesību izmantošanas liegšana attiecas uz situācijām, “kuras raksturo apstākļi, ka Savienības pilsonim faktiski ir ne tikai jāpamet tās dalībvalsts teritorija, kuras pilsonis viņš ir, bet arī Savienība kopumā”²⁴. Tiesa to uzskatīja par izņēmuma situāciju²⁵. Tiesa sīkāk neiztirzāja, kādu apstākļu ietekmē ES pilsonis būtu spiests atstāt Eiropas Savienības teritoriju, tomēr noteica, ka “pats fakts, ka attiecībā uz dalībvalsts pilsoni saimnieciskās kārtības iemeslu dēļ vai arī, lai saglabātu ģimenes vienotību Savienības teritorijā” tiktu piešķirtas uzturēšanās tiesības, pats par sevi nav pietiekams, lai uzskatītu, ka būs jāpamet Savienības teritorija, ja šādas tiesības netiek piešķirtas²⁶. Tādējādi tas neliecina, ka uzturēšanās tiesību nepiešķiršanas rezultātā tiks zaudētas ES pilsoņa tiesības, proti, tiesības uzturēties Eiropas Savienības teritorijā.

56. Tomēr Tiesa, nevērtējot LESD 20. un 21. panta noteikumus, neizslēdza iespēju, ka valsts tiesa var uzdot piešķirt uzturēšanās tiesības, pamatojoties uz Hartas 7. pantu (situācijās, kas attiecas uz ES tiesību piemērojamību) vai ECPAK 8. panta 1. punktu (pārējās situācijās)²⁷. Tādējādi, ja uz trešās valsts valstspiederīgo, kuram ir ģimenes saites ar ES pilsoni, nevar attiecināt ES tiesību aktos paredzētās atvasinātās uzturēšanās tiesības, valsts tiesa tomēr var secināt, ka, ja situācija attiecas uz ES tiesībām, tad, ņemot vērā tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību, viņam ir jāpiešķir uzturēšanās tiesības.

57. Es uzskatu, ka minētais rada apjukumu tiktāl, ciktāl tas var tikt interpretēts tādējādi, ka Tiesa ir atzinusi trīs atsevišķus pamatus saskaņā ar ES tiesībām: tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību (Hartas 7. pants), tiesības uz brīvu pārvietošanos un uzturēšanos (LESD 21. panta 1. punkts) un faktiskais liegums izmantot galvenās ES pilsonim piešķirtās tiesības (LESD 20. pants). Attiecībā uz situācijām, kas ietilpst ES tiesību piemērošanas jomā, tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību saskaņā ar ECPAK 8. pantu var būt vēl viens uzturēšanās tiesību noteikšanas pamats.

21 — Spriedums lietā *Ruiz Zambrano* (iepriekš minēts 19. zemsvītras piezīmē, 42. punkts un tajā minētā judikatūra). Tādējādi Tiesa apstiprināja, ka *Ruiz Zambrano*, Kolumbijas pilsonis, varēja uzturēties savu nepilngadīgo bērnu, kuri bija ES pilsoņi (bet nekad nebija devuši prom no dalībvalsts, kurā tie bija piedzimuši) un atradās viņa apgādībā, pilsonības un dzīvesvietas dalībvalstī.

22 — Spriedums lietā *Ruiz Zambrano* (iepriekš minēts 19. zemsvītras piezīmē, 44. punkts). Šajā ziņā pamattiesības netika minētas. Tāpat netika izskaidrots šī secinājuma pamatojums.

23 — Spriedums lietā *McCarthy* (iepriekš minēts 6. zemsvītras piezīmē). Lai arī ir skaidrs, ka *S. McCarthy* varēja pati palikt Apvienotajā Karalistē, ņemot vērā savu pilsonību, un ka atvasināto tiesību nepiešķiršana viņas vīram kā ģimenes loceklim, trešās valsts valstspiederīgajam, neliedza viņai tiesības brīvi pārvietoties saskaņā ar ES tiesībām, nav skaidrs, vai Tiesa sīki izvērtēja visus apstākļus. Iespējams, atbilde bija pavisam īsa: “ES tiesības nevar palīdzēt – pamēģiniet ECPAK”.

24 — Spriedums lietā *Dereci* u.c. (iepriekš minēts 19. zemsvītras piezīmē, 66. punkts). *M. Dereci* bija Turcijas pilsonis, kura sieva un bērni bija Austrijas pilsoņi, kas vienmēr ir dzīvojuši Austrijā, kur viņš vēlējas dzīvot kopā ar viņiem.

25 — Spriedums lietā *Dereci* u.c. (iepriekš minēts 19. zemsvītras piezīmē, 67. punkts). Skat. arī spriedumu lietā *Iida* (iepriekš minēts 18. zemsvītras piezīmē, 71. punkts).

26 — Spriedums lietā *Dereci* u.c. (iepriekš minēts 19. zemsvītras piezīmē, 68. punkts).

27 — Spriedums lietā *Dereci* u.c. (iepriekš minēts 19. zemsvītras piezīmē, 72. punkts).

58. Ja tāds bija Tiesas mērķis, tad tai tomēr ir jānoskaidro, vai ir piemērojama viena un tā pati pārbaude, gan lai noteiktu, vai ir jāpiemēro ES tiesības (un līdz ar to arī Harta), gan to, vai regulējums par uzturēšanās tiesību atteikšanu atbilst LESD 20. vai 21. pantam²⁸.

59. Tomēr es uzskatu, ka jautājums ir jāvērtē citādi.

60. Harta tiek piemērota tikai tad, ja ir piemērojamas ES tiesības²⁹. Līdz ar to Harta netiek piemērota attiecībā uz tādām iekšējām situācijām, kāda ir *S. McCarthy* situācija, kurā ES pilsonim netiek traucēts izmantot tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties saskaņā ar ES tiesībām, kā arī netiek liegtas pilsoņa pamattiesības uzturēties Savienības teritorijā saskaņā ar valsts tiesisko regulējumu. Ir skaidrs, ka vismaz šobrīd šādās situācijās saskaņā ar Hartu netiek piešķirtas “patstāvīgas” pamattiesības – proti, tiesības, kurām nav nekādas saiknes ar Savienības kompetences jautājumiem, – uz kurām var atsaukties, lai lūgtu valsts tiesu nepiemērot valsts tiesību normu, kura nelabvēlīgi ietekmē ES pilsoņa vēlmi sakārtot savu ģimenes dzīvi pēc sava prāta.

61. Līdz ar to, ja nav iespējams noteikt atbilstošu ES tiesību noteikumu, Harta nav piemērojama. Formulējot to pašu mazliet citādi, tiesiskā situācija ir jāizvērtē no Hartas skatupunkta tad, *bet tikai tad, ja* saskaņā ar ES tiesību normu dalībvalstij tiek uzlikts pozitīvs vai negatīvs pienākums (kas izriet no Līgumiem vai ES sekundārajiem tiesību aktiem)³⁰.

62. Ja un ciktāl minētā situācija attiecībā uz ES pilsoņiem ietilpst ES tiesību piemērošanas jomā, ES tiesību norma, saskaņā ar kuru šiem pilsoņiem tiek piešķirtas tiesības (un līdz ar to dalībvalstīm ir pienākums ievērot šīs tiesības), ir jāinterpretē atbilstoši Hartā paredzētajām tiesībām³¹, ieskaitot Hartas 7. pantā noteiktās tiesības uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību. Tas nozīmē, ka tāda tiesību norma kā LESD 20. vai 21. pants nav tikai uzturēšanās tiesību statusa pamats, kas ir nošķirts no Hartas 7. panta noteikumiem. Apsvērumi par tiesību uz ģimenes dzīvi īstenošanu drīzāk papildina ES pilsoņa tiesības. Līdz ar to LESD 20. vai 21. pantā noteiktās pilsoņa tiesības ir jāinterpretē tādējādi, ka to materiāltiesiskais saturs ir “Hartai atbilstošs”. Šis process ir jānošķir no jautājuma par to, vai ES pilsoņa tiesību, *ciktāl tās var izmantot*, ierobežojuma attaisnojums atbilst Hartai³².

63. Ar šādu pieeju “netiek paplašināta” ES tiesību piemērojamība un tādējādi netiek ievērots kompetenču dalījums starp Savienību un to veidojošajām dalībvalstīm. Ar to tikai tiek ievērots universāls princips, ka tiesiskā Savienībā, interpretējot tās tiesību sistēmas normu, ir jāņem vērā visi atbilstošie tiesību akti (tostarp, protams, attiecīgais primārais tiesību akts, kāds ir Harta). Aplūkojot to no šāda skatupunkta, Hartas pienācīga ņemšana vērā nav vairāk “ierobežojošā” vai “neatbilstošā dalībvalstu kompetencei” nekā pareiza brīvas preču aprites noteikumu interpretēšana.

28 — Šķiet, ka spriedumā lietā *Iida* (iepriekš minēts 18. zemsvītras piezīmē, 80. punkts) Tiesa, lai noteiktu, vai valsts tiesību normas, ar kuru tiek īstenotas ES tiesības, piemērošana var tikt attiecināta uz ES tiesību piemērojamību, ir izmantojusi nedaudz atšķirīgu pārbaudi (proti, vai *Y. Iida* varēja gūt labumu saskaņā ar ES tiesībām (saņemot uzturēšanās atļauju)).

29 — Hartas 51. pants. Skat. arī 2013. gada 26. februāra spriedumu lietā *C-617/10 Åkerberg Fransson* (Krājumā vēl nav publicēts, 20. un 21. punkts), kas nesen tika apstiprināts ar 2013. gada 26. septembra spriedumu lietā *C-418/11 TEXDATA Software* (Krājumā vēl nav publicēts, 73. punkts).

30 — Šajā ziņā skat. manus 2013. gada 14. novembra secinājumus lietā *C-390/12 Pflieger u.c.*, kas tiek izskatīta Tiesā (Krājumā vēl nav publicēti, 35.-47. punkts), kuru pamatā ir Paskaidrojumi attiecībā uz Pamattiesību hartu (OV 2007, C 303, 17. lpp.). Saskaņā ar Hartas 52. panta 7. punktu Savienības un dalībvalstu tiesām tās noteikumi “ir pienācīgi jāievēro”. ES izpratnē Savienības pilsonības ziņā negatīvs pienākums būtu, ja dalībvalsts atsauktos uz valsts politikas iemesliem, lai no savas teritorijas izraidītu ES pilsoni, kas ir citas dalībvalsts valstspiederīgais. Dalībvalsts rīcības brīvību šajā ziņā ierobežo ES tiesību prasības, kuras tai ir jāievēro. Attiecībā uz daudz izvērstāku diskusiju skat. 151.-177. punktu manos secinājumos lietā *Ruiz Zambrano* (minēta iepriekš 19. zemsvītras piezīmē).

31 — Skat., piemēram, spriedumu lietā *Iida* (iepriekš minēts 18. zemsvītras piezīmē, 77. punkts un tajā minētā judikatūra).

32 — Skat., piemēram, spriedumu lietā *Carpenter* (iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē, 40. punkts un tajā minētā judikatūra).

64. Turklāt, ja ir piemērojama Harta un ja Hartā noteiktās tiesības atbilst tām, kas jau ir noteiktas ECPAK, ES tiesības ir jāinterpretē, ņemot vērā Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk tekstā – “Strasbūras tiesa”) judikatūru³³. Hartas 7. pants, kurā ir paredzēti noteikumi par ģimenes dzīves neaizskaramību, ir šāda tiesību norma, un saskaņā ar plašo Strasbūras tiesas judikatūru tās nozīme ir tāda pati kā ECPAK noteiktā (ECPAK 8. pants).

65. No tā izriet, ka nav nozīmes, vai tiek uzskatīts, ka ar noteiktas valsts tiesību normas piemērošanu tiks pārkāpts Hartas 7. pants vai ECPAK 8. pants. Pēc definīcijas piemērotais standarts ir viens un tas pats (neatkarīgi no tā, kas to piemēro – valsts tiesa, Tiesa vai Strasbūras tiesa). Tāpēc būtu neiespējami nonākt pie atšķirīga secinājuma, tikai ņemot vērā, uz kuru no tiesību normām tiek veikta atsauce (Attiecībā uz šo lietu es nevērtēju pamattiesību aizsardzības avotu triloģijas trešo sastāvdaļu, proti, valsts konstitucionālās tiesības, kurām, protams, arī var būt nozīme).

66. Attiecībā uz nolēmumu par prejudiciālu jautājumu uzdošanu ir acīmredzams, ka Tiesai ir jāpalīdz valsts tiesai noskaidrot apstākļus, kuros ir jāpiemēro ES tiesības, skatot tās atbilstoši Hartas noteikumiem. Tāpat valsts tiesai – kas vienīgā ir kompetenta izvērtēt strīda faktus – būs sīki jāvērtē šie fakti un, pamatojoties uz Tiesas norādēm, jānosaka, vai šādi interpretēta ES tiesība neliedz piemērot valsts tiesību normu. Šādi rīkojoties, iesniedzējtiesa veiks tādu pašu vērtējumu attiecībā uz prasību par to, ka “citādi manas pamattiesības netiks ievērotas”, kā tas parasti tiek darīts, vērtējot līdzīgu prasību saskaņā ar ECPAK, ievērojot Strasbūras tiesas judikatūru.

Par Direktīvas 2004/38 piemērojamību

67. Ar Direktīvu 2004/38 tiek īstenots LESD 21. panta 1. punkts. Tās mērķis ir veicināt šīs primārās un individuālās tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties³⁴. Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru šādas sekundārās tiesību normas nevar tikt interpretētas šauri³⁵ un to noteikumiem “katrā gadījumā nedrīkst tikt liegta to lietderīgā iedarbība”³⁶.

68. Saskaņā ar Direktīvu 2004/38 atvasinātas tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties var iegūt tikai šīs direktīvas 3. pantā minētās personas. Šādas personas var būt ES pilsonis vai ģimenes loceklis atbilstīgi 2. panta 2. punktā paredzētajai definīcijai³⁷.

69. Tomēr, lai arī Direktīvas 2004/38 noteikumi tiek piemēroti noteiktām ES pilsoņa ģimenes locekļu kategorijām, neatkarīgi no tā, vai viņi jau ir vai nav likumīgi uzturējušies citā dalībvalstī³⁸, kā arī vai vispār ir uzturējušies dalībvalstī³⁹, savas tiesības viņi iegūst attiecīgā ES pilsoņa ģimenes locekļa statusa dēļ⁴⁰. Šajā ziņā tās tiek piešķirtas automātiski⁴¹. Līdz ar to vispirms uz ES pilsoni, ar kuru viņiem ir ģimenes saites, ir jāattiecas direktīvas piemērošanas jomai.

33 — Hartas 52. panta 3. punktā ir noteikts, ka, “ciktāl Hartā ir ietvertas tiesības, kuras atbilst [ECPAK] garantētajām tiesībām, šo tiesību nozīme un apjoms ir tāds pats kā [ECPAK] noteiktajām tiesībām”. Tomēr 52. panta 3. punkta noteikums “neliedz Savienības tiesībās paredzēt plašāku aizsardzību”.

34 — Spriedums lietā *McCarthy* (iepriekš minēts 6. zemesvītras piezīmē, 28. punkts un tajā minētā judikatūra).

35 — Spriedums lietā *Eind* (iepriekš minēts 4. zemesvītras piezīmē, 43. punkts un tajā minētā judikatūra).

36 — 2008. gada 25. jūlija spriedums lietā *C-127/08 Metock u.c.* (Krājums, I-6241. lpp., 84. punkts; atsaucoties uz spriedumu lietā *Eind*, iepriekš minēts 4. zemesvītras piezīmē, 43. punkts).

37 — Direktīvas 2004/38 3. panta 1. punkts.

38 — Spriedums lietā *Metock u.c.* (iepriekš minēts 36. zemesvītras piezīmē, 54., 58., 70. un 80. punkts). Lietā *Metock u.c.* pasludinātajā spriedumā Tiesa pārskatīja savu nostāju, kas pausta lietā *Akrich* pasludinātajā spriedumā (iepriekš minēts 9. zemesvītras piezīmē, 58. punkts). Spriedums lietā *Metock u.c.* tika pasludināts pēc tam, kad B nolēma pārcelties uz Maroku, bet katrā ziņā tajā laikā B un apgādnieks B vēl nebija laulāti. Skat. iepriekš 27. punktu.

39 — Spriedums lietā *Metock u.c.* (iepriekš minēts 36. zemesvītras piezīmē, 49. punkts).

40 — Spriedums lietā *Dereci u.c.* (iepriekš minēts 19. zemesvītras piezīmē, 55. punkts) un attiecībā uz laulātajiem spriedums lietā *McCarthy* (iepriekš minēts 6. zemesvītras piezīmē, 42. punkts un tajā minētā judikatūra).

41 — Skat. arī iepriekš 48. punktu.

70. Netiek apstrīdēts, ka *O*, *B*, *S* un *G* ir ģimenes locekļi Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta a) un d) apakšpunkta izpratnē. Minētais apstāklis ir pietiekams – nav jāpierāda, ka pretējā gadījumā ES pilsoņa tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties būtu ierobežojoša ietekme, nosakot, ka, piemērojot Direktīvas 2004/38 noteikumus, viņiem būtu atvasinātās uzturēšanās tiesības⁴². Problēma ir citā apstākļi.

71. 3. panta 1. punkts tiek piemērots visiem ES pilsoņiem, “kuri pārceļas uz dzīvi *vai* uzturas” dalībvalstī, kurai tie nav valstiski piederīgi⁴³. Lai uzturētos dalībvalstī, kurā ES pilsonis nav dzimis, viņam parasti uz to ir jādodas⁴⁴. Savukārt doties uz dalībvalsti ir iespējams, arī tajā neuzturoties. Šādā gadījumā ES pilsonis izmanto tikai savas tiesības brīvi pārvietoties, nevis uzturēties. Tad tiek piemēroti tikai tie Direktīvas 2004/38 noteikumi, kas attiecas uz ieceļošanu un izceļošanu. Principā trešās valsts valstspiederīgie nevar iegūt no ES tiesībām atvasinātās uzturēšanās tiesības dalībvalstī, ja viņu ģimenes loceklis, kurš ir ES pilsonis, pats nepieprasa uzturēšanās tiesības un tajā neuzturas⁴⁵. Tādējādi starp ES pilsoņa un viņa ģimenes locekļu atvasinātajām tiesībām pastāv zināmas paralēles.

72. Trešās valsts valstspiederīgie var pretendēt uz šādām tiesībām uzņēmējā dalībvalstī tikai tad, ja viņi pavada vai pievienojas ES pilsonim, kurš izmanto tiesības uzturēties tās teritorijā saskaņā ar Direktīvas 2004/38 6. panta 1. punktā, 7. panta 1. punktā vai 16. panta 1. punktā paredzētajiem nosacījumiem⁴⁶.

73. 3. panta 1. punktā nav veikta nošķiršana atkarībā no mērķa, kādam tiek izmantotas tiesības uz brīvu pārvietošanos un uzturēšanos, lai gan nosacījumi, saskaņā ar kuriem var tikt izmantotas tiesības uzturēties ilgāk par trīs mēnešiem, atšķiras, ņemot vērā, vai ES pilsonis ir vai nav migrējošs darba ņēmējs vai pašnodarbināta persona⁴⁷. Proti, Direktīvas 2004/38 mērķis bija uzlabot iepriekšējo fragmentāro pieeju šīm tiesībām, vienlaikus saglabājot noteiktas priekšrocības tiem ES pilsoņiem, kuri veic saimniecisko darbību citā dalībvalstī⁴⁸.

74. Tomēr 3. panta 1. punkta teksts ierobežo Direktīvas 2004/38 piemērošanas jomu ar virzienu, kurā ES pilsoņi pārvietojas – uz dalībvalsti, kas nav dalībvalsts, kuras pilsonība viņiem ir⁴⁹.

75. Tādējādi ES pilsoņi, kuri vienmēr ir uzturējušies savā izcelsmes dalībvalstī un nekad nav izmantojuši savas tiesības uz brīvu pārvietošanos, principā nevar būt tiesību subjekti Direktīvas 2004/38 3. panta 1. punkta izpratnē⁵⁰. Līdz ar to par tādiem nevar būt arī viņu ģimenes locekļi.

76. Šāda situācija nav attiecināma ne uz vienu no šajās lietās minētajiem apgādniekiem. Viņi visi kaut kādā mērā ir īstenojuši tiesības brīvi pārvietoties.

42 — Spriedums lietā *Iida* (iepriekš minēts 18. zemsvītras piezīmē, 57. punkts). Skat. arī iepriekš 48. punktu.

43 — Mans izcēlums.

44 — Ir arī iespējams piedzimt dalībvalstī A un nekad nedoties no tās prom, bet visu laiku būt dalībvalsts B pilsonim (skat., piemēram, 2004. gada 19. oktobra spriedumu lietā C-200/02 *Zhu* un *Chen* (Krājums, I-9925. lpp.) attiecībā uz *Catherine Zhu*, bet tā nav ierasta situācija.

45 — Salīdziniet, piemēram, ar spriedumu lietā *Iida* (iepriekš minēts 18. zemsvītras piezīmē, 64. punkts).

46 — Spriedums lietā *Iida* (iepriekš minēts 18. zemsvītras piezīmē, 64. punkts un tajā minētā judikatūra). Sprieduma 51. punktā (un tajā minētajā judikatūrā) Tiesa noteica, ka atvasinātās tiesības ieceļot un uzturēties ir saistītas ar to, vai ES pilsonis “ir izmantojis savas tiesības brīvi pārvietoties un dzīvot dalībvalstī, kas nav viņa pilsonības dalībvalsts”.

47 — Skat. Direktīvas 2004/38 7. panta 1. punktu un 16. panta 1. punktu.

48 — Skat. Direktīvas 2004/38 preambulas 4. un 19. apsvērumu.

49 — Es uzskatu, ka nekas neļauj secināt, ka, neraugoties uz 3. panta 1. punkta formulējumu, autoru nodoms bija paplašināt Direktīvas 2004/38 piemērojamību, citos tās noteikumos izmantojot jēdzienus “uzņēmēja dalībvalsts” vai “cita dalībvalsts”.

50 — Skat. spriedumu lietā *McCarthy* (iepriekš minēts 6. zemsvītras piezīmē, 39. punkts) un spriedumu lietā *Dereci* u.c. (iepriekš minēts 19. zemsvītras piezīmē, 54. punkts).

77. Vispārīgi ES pilsoņi var pārvietoties Eiropas Savienības ietvaros trīs virzienos: i) starp divām dalībvalstīm, kuru pilsoņi viņi nav, ii) no savas izcelsmes dalībvalsts uz citu dalībvalsti un iii) no citas dalībvalsts atpakaļ uz savu izcelsmes dalībvalsti. Protams, viņi var pārvietoties vairākkārtīgi un dažādos virzienos⁵¹.

78. Jākonstatē, ka Direktīva 2004/38 ir piemērojama i) un ii) pārvietošanās virzienam. Šādos apstākļos trešās valsts valstspiederīgajam, kurš ir ES pilsoņa (kas ir pārvietojies vienā no šiem virzieniem) ģimenes loceklis, ir tiesības pavadīt šo ES pilsoni vai pievienoties viņam⁵².

79. Tomēr tā nav piemērojama iii) pārvietošanās virzienam. Lai gan es esmu stingri pārliecināta, ka ES pilsonim (un visiem ģimenes locekļiem, kas ir trešās valsts valstspiederīgie), kurš ir izmantojis Direktīvas 2004/38 noteikumos paredzēto aizsardzību, tā pienākas, arī pārvietojoties otru reizi⁵³, pretējs secinājums par pašas Direktīvas 2004/38 piemērošanas jomu nozīmētu no 3. panta 1. punkta teksta svītrot frāzi “dalībvalstī, kurai tie nav valstiski piederīgi”.

80. Piebildīšu, ka, ja likumdevēja nodoms būtu bijis iekļaut iii) pārvietošanās virzienu, tam būtu bijis sīki jāparedz noteikumi attiecībā uz šādu situāciju. Tādi nav paredzēti.

81. Lietā *McCarthy* pasludinātajā spriedumā Tiesa gandrīz tā arī noteica, uzskatot, ka “Direktīva 2004/38 [...] nav piemērojama tādām Savienības pilsonim, kuram ir beznosacījumu uzturēšanās tiesības, tāpēc ka viņš uzturas savas pilsonības dalībvalstī”⁵⁴. Ģenerālvokāte V. Trstenjaka [V. Trstenjak] lietā *Iida* uzskatīja, ka Direktīva 2004/38 “nemaz neattiecas uz pašreiz izskatāmajām trešās valsts valstspiederīgā uzturēšanās tiesībām Savienības pilsoņa izcelsmes dalībvalstī”⁵⁵, lai gan šķiet, ka viņa pilnībā neizslēdz iespēju, ka citos apstākļos atbilde varētu būt citāda⁵⁶.

82. Patiešām, Tiesa lietā *Singh*⁵⁷ apstiprināja atvasinātās uzturēšanās tiesības attiecībā uz migrējoša darba ņēmēja, kas atgriežas, ģimenes locekļiem, pamatojoties uz EEK līguma 52. pantu (tagad – LESD 59. pants) un Direktīvu 73/148⁵⁸ (atcelta un aizstāta ar Direktīvu 2004/38⁵⁹). Direktīva 73/148, tāpat kā Direktīva 2004/38, neattiecas uz personu, kura atgriežas savā dalībvalstī, un šķiet, ka Tiesas argumentācija ir balstīta tikai uz Līguma, nevis uz šīs direktīvas noteikumiem. Es uzskatu, ka šim nolēmumam ir īpaša nozīme, vērtējot LESD 21. pantu⁶⁰.

83. Tā kā Direktīva 2004/38 nav piemērojama, O, B, S un G un viņu apgādnieku situācija ir jāvērtē saskaņā ar Līgumiem. Ja tā rezultātā tiktu secināts, ka ģimenes locekļiem, trešās valsts valstspiederīgajiem, atvasinātās tiesības ir nepieciešamas, lai ES pilsoņi varētu efektīvi īstenot LESD 21. pantā noteiktās tiesības brīvi pārvietoties, izcelsmes dalībvalstī būs jāpiemēro minimālais režīms, kāds saskaņā ar Direktīvu 2004/38 ir garantēts uzņēmējā dalībvalstī⁶¹.

51 — Konkrētāki apstākļi varētu attiekties, piemēram, uz ES pilsoņiem, kuriem ir dubultā pilsonība un kuri pārvietojas starp savu pilsonību dalībvalstīm.

52 — Spriedums lietā *Iida* (iepriekš minēts 18. zemsvītras piezīmē, 64. punkts un tajā minētā judikatūra).

53 — Skat. tālāk 95. punktu.

54 — Spriedums lietā *McCarthy* (iepriekš minēts 6. zemsvītras piezīmē, 34. punkts, kā arī 37. punkts). Skat. arī ģenerālvokātes J. Kokotes [J. Kokott] 2010. gada 25. novembra secinājumus šajā lietā, 28. un 29. punkts.

55 — Ģenerālvokātes V. Trstenjakas 2012. gada 25. maija secinājumi lietā *Iida* (iepriekš minēta 18. zemsvītras piezīmē, it īpaši 48. un 54. punkts).

56 — Skat., piemēram, viņas secinājumu lietā *Iida* (iepriekš minēta 18. zemsvītras piezīmē) 47. punktu.

57 — Iepriekš minēts 3. zemsvītras piezīmē.

58 — Padomes 1973. gada 21. maija Direktīva 73/148/EEK par dalībvalstu pilsoņu pārvietošanās un dzīvesvietas Kopienā ierobežojumu atcelšanu saistībā ar uzņēmējdarbību un pakalpojumu sniegšanu (OV L 172, 14. lpp.).

59 — Skat. Direktīvas 2004/38 38. panta 2. punktu.

60 — Skat. tālāk 91.–96. punktu.

61 — Skat. tālāk 91.–97. kā arī 110. un 111. punktu.

LESD 21. pants

Atvasinātās uzturēšanās tiesības izcelsmes dalībvalstī

84. Saskaņā ar LESD 21. panta 1. punktu (un ievērojot tiesību normas, ar kurām tas tiek īstenots) dalībvalstīm ir jāatļauj ES pilsoņiem, kuri nav to valstspiederīgie, pārcelties uz to teritoriju un uzturēties tajā kopā ar laulātajiem un, iespējams, citiem ģimenes locekļiem, kuri nav ES pilsoņi.

85. Šajās lietās, pamatojoties uz ES tiesībām, Nīderlande būtībā *atsakās* piešķirt uzturēšanās tiesības *savu pilsoņu* ģimenes locekļiem, trešās valsts valstspiederīgajiem, apstākļos, kuros saskaņā ar ES tiesībām principā *ir jāpiešķir* šādas tiesības *ES pilsoņu, kuri ir citas dalībvalsts valstspiederīgie*, ģimenes locekļiem, trešās valsts valstspiederīgajiem.

86. Interessants ir jautājums, kāpēc lai dalībvalsts gribētu pret saviem pilsoņiem attiekties nelabvēlīgāk nekā pret citiem ES pilsoņiem (kas, izņemot savu pilsonību, varētu būt identiskos vai līdzīgos apstākļos). Tāpat arī apstākļi, ka, atsakot uzturēšanās tiesības, dalībvalsts riskē faktiski “izraidīt” savus pilsoņus, liekot tiem vai nu pārvietoties uz citu dalībvalsti, kurā saskaņā ar ES tiesībām viņi varēs uzturēties kopā ar saviem ģimenes locekļiem, vai arī, iespējams, atstāt Eiropas Savienību pavisam. Šāda tiesību norma ir grūti saskaņojama ar solidaritāti, kuras esamība tiek prezumēta dalībvalsts un tās pilsoņu attiecību pamatā. To ir arī grūti saskaņot ar lojālas sadarbības principu, kas, manuprāt, tiek piemērots starp dalībvalstīm tāpat kā starp dalībvalstīm un Savienību⁶².

87. Tomēr no šajās lietās sniegtajiem rakstveida un mutvārdu apsvērumiem izriet, ka ievērojams skaits dalībvalstu uzskata, ka ES tiesības neliedz tām rīkoties tieši šādi.

88. Vienkārša atbilde uz šo argumentu būtu tāda, ka saskaņā ar LESD 21. panta 1. punktu dalībvalstis nevar ierobežot ES pilsoņa tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties Eiropas Savienības teritorijā. Kā uzskata ģenerālvokāts F. Dž. Džeikobs [F. G. Jacobs], “ņemot vērā [šajā pantā] noteiktos ierobežojumus, nevar tikt uzlikts neattaisnots slogs”⁶³.

89. Minētais princips attiecas uz ES pilsoņiem, kuri ir trešās valsts valstspiederīgo laulātie un lūdz atļaut izmantot savas tiesības uz brīvu pārvietošanos. Šāds pāris bieži (iespējams, parasti) vēlas izmantot savas tiesības uz ģimenes dzīvi, fiziski esot viens otra tuvumā. Ja viņiem tiek liegts dzīvot kopā dalībvalstī, kuras valstspiederīgais ir ES pilsonis (un kurā viņš atgriežas no citas dalībvalsts teritorijas vai no kuras viņš izmanto tiesības uz brīvu pārvietošanos), viņi vai nu nedzīvo kopā, vai arī ir spiesti pārcelties uz citurieni. Viņi var pārcelties uz valsti ārpus Eiropas Savienības, kurā tie var likumīgi uzturēties kopā, vai arī viņi var atsaukties uz Direktīvu 2004/38 un pārcelties uz citu ES dalībvalsti. Pirmajā gadījumā ES pilsonim faktiski tiek atņemta viņa ES pilsonība, jo ārpus Eiropas Savienības šim statusam ir ierobežota nozīme⁶⁴. Otrajā gadījumā varētu teikt, ka šāda pasākuma rezultātā notiek papildu pārvietošanās. Tomēr, lai arī brīvas pārvietošanās veicināšana varētu būt LESD 21. panta 1. punkta mērķis, tā mērķis noteikti nav brīvas pārvietošanās uzspiešana. Tieši pretēji, ES pilsoņiem tiek garantētas tiesības *brīvi* pārvietoties un uzturēties Eiropas Savienībā. Ja tiesību norma var ietekmēt ES pilsoņa brīvu izvēli izmantot šīs tiesības, tad tas ir LESD 21. panta 1. punktam pretrunā esošs ierobežojums, ja vien tas nav attaisnots.

62 — LES 4. panta 3. punkts, kurā ir noteikts, ka “saskaņā ar lojālas sadarbības principu Savienība un dalībvalstis ar patiesu savstarpējo cieņu palīdz cita citai veikt uzdevumus, ko nosaka Līgumos”.

63 — Ģenerālvokāta F. Dž. Džeikobsa 2003. gada 20. novembra secinājumu lietā C-224/02 *Pusa* (2004. gada 29. aprīļa spriedums, *Recueil*, I-5763. lpp.) 22. punkts.

64 — Šāda ārkārtēja pilsoņa pamattiesības atņemšana ir minēta spriedumā lietā *Dereci* u.c., pārformulējot spriedumā lietā *Ruiz Zambrano* minēto principu (abi spriedumi iepriekš minēti 19. zemsvītras piezīmē). Lai sniegtu pilnīgu vērtējumu, es atzīmēju, ka saskaņā ar tādiem noteikumiem kā LESD 20. panta 2. punkta c) apakšpunkts (diplomātiskā aizsardzība trešajā valstī) ES pilsoņiem tiek piešķirtas tiesības, kas var tikt izmantotas ārpus Eiropas Savienības teritorijas.

90. Manuprāt, tāds pats pamatojums ir piemērojams attiecībā uz citiem tuviem ģimenes locekļiem (tādiem kā laulātā vecāki, kā tas ir *S* gadījumā), ar noteikumu, ka citādi ES pilsonis ar savu ģimeni (ieskaitot šādus citus ģimenes locekļus) pārcelsies citur, lai dzīvotu kopā ar viņiem, vai arī pārstās izmantot tiesības brīvi pārvietoties.

91. Tiesa jau ir piemērojusi šo pārbaudi gadījumā, kad ES pilsonis, kurš ir izmantojis tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties, atgriežas savas izcelsmes dalībvalstī (lietas *Singh* un *Eind*), vai kad viņš ir izmantojis tiesības brīvi pārvietoties, turpinot uzturēties savas izcelsmes dalībvalstī (lieta *Carpenter*⁶⁵, nolēmums tajā pieņemts pēc sprieduma pasludināšanas lietā *Singh*⁶⁶, bet pirms sprieduma pasludināšanas lietā *Eind*⁶⁷). Būtībā pirmie divi nolēmumi apliecina⁶⁸, ka, ja ES pilsonis ir pārcēlies uz citu dalībvalsti un uzturējies tajā, ģimenes locekļi var viņu pavadīt vai pievienoties viņam viņa izcelsmes dalībvalstī, pamatojoties uz nosacījumiem, kas nav nelabvēlīgāki par tiem, kuri piemērojami izcelsmes dalībvalstī saskaņā ar ES tiesībām.

92. Gan *S. Singh*, gan *R. N. G. Eind* kā migrējoši darba ņēmēji pārcēlās uz dalībvalsti, kas nav viņu pilsonības dalībvalsts, un pēc tam uzturējās tajā. Tad abi atgriezās katrs savā dalībvalstī. *S. Singh* kļuva par pašnodarbinātu personu, bet *R. N. G. Eind* nebija nodarbināts. Viņiem abiem bija ģimenes locekļi, trešās valsts valstspiederīgie, kas dzīvoja kopā ar viņiem uzņēmējā dalībvalstī un vēlējās dzīvot ar viņiem izcelsmes dalībvalstī.

93. Tiesa noteica, ka pēc atgriešanās izcelsmes dalībvalstī pret *S. Singh* ir jāattiecas vismaz tāpat, kā pret viņu būtu attiekušies uzņēmējā dalībvalstī, no kuras viņš devās prom⁶⁹. Tādējādi ģimenes loceklis varēja viņu pavadīt uz izcelsmes dalībvalsti saskaņā ar noteikumiem, kas paredzēti Eiropas Kopienas tiesiskajā regulējumā, kurš bija spēkā pirms Direktīvas 2004/38⁷⁰.

94. Spriedumā lietā *Singh* Tiesa nav daudz ņēmusi vērā tiesības uz ģimenes dzīves neaizskaramību, lai gan tā uzskatīja, ka, ja ES pilsonis, dzīvojot kopā ar savu laulāto un bērniem, nevar izmantot šīs tiesības pēc atgriešanās savā dalībvalstī, viņš varētu atturēties izmantot pamattiesību brīvi ieceļot un uzturēties citas dalībvalsts teritorijā (tā sauktā atturošā darbība ("chilling effect"))⁷¹. Lietā *Eind* pasludinātajā spriedumā Tiesa sīkāk pamatoja, kāpēc tā uzskata, ka ģimenes atkalapvienošanās šķēršļi rada šķēršļus ES pilsoņu tiesību brīvi pārvietoties īstenošanā⁷². Pretēji spriedumam lietā *Singh* (kas tika pasludināts 1992. gadā), spriedums lietā *Eind* ir pasludināts 2007. gadā pēc ES pilsonības ieviešanas.

95. Tādējādi ES pilsonis, īstenojot tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties, iegūst tiesības uz to, ka noteikti ģimenes locekļi var viņu pavadīt vai viņam pievienoties. Zinot, ka pēc atgriešanās izcelsmes dalībvalstī šīs tiesības būs jāzaudē, viņš, visticamāk, atturēsies no pārvietošanās vai arī saskarsies ar ierobežojumiem attiecībā uz to, ko viņš var iesākt pēc pirmās pārvietošanās īstenošanas. Šajā ziņā nav nozīmes tam, ka pirms pirmās pārvietošanās ģimenes loceklim nebija uzturēšanās tiesību izcelsmes dalībvalstī – ar Direktīvu 2004/38 ir garantēts, ka pēc otrās pārvietošanās ES pilsoņi var uzturēties kopā ar ģimenes locekļiem, ar kuriem viņi dzīvoja pirms pirmās pārvietošanās un kuri pievienojās viņiem no valsts, kas nav Eiropas Savienības dalībvalsts, vai kuri ir kļuvuši par ģimenes locekļiem pēc tam, kad pārvietošanās notika pirmo reizi⁷³. Tāpēc izcelsmes dalībvalsts pret saviem pilsoņiem, kuri

65 — Iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē.

66 — Iepriekš minēts 3. zemsvītras piezīmē.

67 — Iepriekš minēts 4. zemsvītras piezīmē.

68 — Spriedumu lietā *Carpenter* (iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē) es izvērtēju tālāk 113. un nākamajos punktos.

69 — Spriedums lietā *Singh* (iepriekš minēts 3. zemsvītras piezīmē, 19. un 23. punkts).

70 — Skat. spriedumu lietā *Singh* (iepriekš minēts 3. zemsvītras piezīmē, 21. punkts), skat. arī spriedumu lietā *Eind* (iepriekš minēts 4. zemsvītras piezīmē, 39. punkts) un 2010. gada 7. oktobra spriedumu lietā C-162/09 *Lassal* (Krājums, I-9217. lpp., 59. punkts un tajā minētā judikatūra).

71 — Spriedums lietā *Singh* (iepriekš minēts 3. zemsvītras piezīmē, 20. punkts).

72 — Spriedums lietā *Eind* (iepriekš minēts 4. zemsvītras piezīmē, 37. un 44. punkts un tajos minētā judikatūra), kas ietver atsauci uz spriedumu lietā *Carpenter* (iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē), skat. arī spriedumu lietā *Iida* (iepriekš minēts 18. zemsvītras piezīmē, 70. punkts).

73 — Skat., piemēram, spriedumu lietā *Metock* (iepriekš minēts 36. zemsvītras piezīmē, 88., 89. un 92. punkts; attiecībā uz ģimenes nodibināšanu pēc tam, kad ir īstenotas tiesības brīvi pārvietoties).

atgriežas, lai uzturētos tās teritorijā, nevar attiekties nelabvēlīgāk nekā pret viņiem kā ES pilsoņiem attiecās uzņēmējā dalībvalstī. Nozīme ir tam, uz kādu režīmu ES pilsonim bija *tiesības* uzņēmējā dalībvalstī. Nav svarīgi, kā pret viņu faktiski *attiecās*⁷⁴. Pēc pirmās pārvietošanās ES tiesībās noteiktās tiesības tiek “saglabātas” un piemīt ES pilsonim, atgriežoties izcelsmes dalībvalstī, jo Direktīvā 2004/38 paredzētie noteikumi un ierobežojumi tiek netieši piemēroti arī attiecībā uz ES pilsoņiem, kuri atgriežas savas izcelsmes dalībvalstī.

Uzturēšanās jēdziena definīcija

96. Ja ES pilsonis nepārceļ dzīvesvietu uz citu dalībvalsti, ir mazāk acīmredzams, ka, saskaņā ar ES tiesībām ģimenes locekļiem atsakot uzturēšanās tiesības izcelsmes dalībvalstī, tas nelabvēlīgi ietekmēs ES pilsoņa tiesības brīvi pārvietoties. Ko nozīmē uzturēties citā dalībvalstī? Šis jautājums ir lietā C-456/12 uzdotā otrā un trešā prejudiciālā jautājuma pamatā.

97. Direktīvā 2004/38, nedefinējot jēdzienu “uzturēšanās”, ir paredzēti noteikumi, saskaņā ar kuriem ES pilsonis var uzturēties citā dalībvalstī. Arī Līgumos nav noteikta vispārēja definīcija. Noteiktos sekundāro tiesību instrumentos “uzturēšanās” jēdziens tiek skaidrots attiecīgā tiesību akta izpratnē, atsaucoties uz tādiem jēdzieniem kā “[pastāvīga] dzīvesvieta” (*normal residence*)⁷⁵ vai “pastāvīga dzīvesvieta” (*habitual residence*)⁷⁶.

98. ES tiesībās uzturēšanās jēdzienam var būt dažādas funkcijas. Zināmos apstākļos tas var būt kritērijs, lai noteiktu piemērojamās tiesību aktus (piemēram, nodokļu tiesībās vai starptautiskajās privāttiesībās) un lai novērstu tā saukto sociālo tūrismu (*benefits tourism*)⁷⁷. Citās jomās tas var būt tiesību būtība⁷⁸ vai elements, kura neesamība liedz saņemt pabalstu⁷⁹. Zināmos apstākļos tas ir skaidri definēts. Citos tas tā nav. Tādējādi ES tiesībās uzturēšanās jēdziens nav vienveidīgs.

99. ES pilsoņu tiesību kontekstā uzturēšanās citā dalībvalstī, neņemot vērā, ka tā ir tiesība, dažreiz ir nosacījums, lai izmantotu no šī statusa izrietošās papildtiesības (piemēram, tiesības balsot un kandidēt Eiropas Parlamenta un pašvaldību vēlēšanās⁸⁰), bet tā var būt arī prasība, kas ierobežo citas ES tiesībās paredzētās brīvības.

100. Spriedumā lietā *Swaddling* Tiesa nosprieda, ka Regulas Nr. 1408/71⁸¹ 1. panta h) punktā minētais uzturēšanās jēdziens nozīmē “pastāvīgu dzīvesvietu”, un ierosināja, ka tāpēc tam ir plaša nozīme visā ES⁸². Tiesa formulējumu “dalībvalsts, kurā tie uzturas” interpretēja tādējādi, ka tā ir vieta, “kurā atrodas viņu interešu pastāvīgais centrs”, kas jānosaka, ņemot vērā “nodarbinātās personas ģimenes stāvokli, pārvietošanās iemeslus, tās uzturēšanās ilgumu un nepārtrauktību, apstākli (ja tas ir

74 — Minētais izriet no Tiesas formulējuma, kuru tā sniegusi lietā *Singh* pasludinātā sprieduma (iepriekš minēts 3. zemsvītras piezīmē) 19. un 23. punktā. Skat. arī iepriekšējā zemsvītras piezīmē minētos sprieduma lietā *Metock* punktus.

75 — Skat., piemēram, Padomes 1983. gada 28. marta Direktīvas 83/182/EEK par nodokļu atbrīvojumiem, ko Kopienā piemēro dažu transportlīdzekļu pagaidu ieviešanai no vienas dalībvalsts citā (OV L 105, 59. lpp.), grozītās redakcijas 7. pantu.

76 — Skat., piemēram, vairākkārtēji grozīto Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Regulu (EK) Nr. 883/2004 par sociālās nodrošināšanas sistēmu koordinēšanu (OV L 166, 1. lpp.), Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 17. jūnija Regulu (EK) Nr. 593/2008 par tiesību aktiem, kas piemērojami līgumsaistībām (Roma I) (OV L 177, 6. lpp.), Eiropas Parlamenta un Padomes 2007. gada 11. jūlija Regulu (EK) Nr. 864/2007 par tiesību aktiem, kas piemērojami ārpuslīgumiskām saistībām (Roma II) (OV L 199, 40. lpp.) un Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 25. novembra Direktīvu 2009/138/EK par uzņēmējdarbības uzsākšanu un veikšanu apdrošināšanas un pārāpdrošināšanas jomā (Maksātspēja II) (OV L 335, 1. lpp.).

77 — Skat., piemēram, 2013. gada 16. maija spriedumu lietā C-589/10 *Wencel* (Krājumā vēl nav publicēts, 48.-51. punkts) par divu pastāvīgo dzīvesvietu iespējamību saskaņā ar Padomes 1971. gada 14. jūnija Regulu (EEK) Nr. 1408/71 par sociālā nodrošinājuma sistēmu piemērošanu darbiniekiem, pašnodarbinātām personām un viņu ģimenēm, kas pārvietojas Kopienā (OV L 149, 2. lpp.), kas ir atcelta ar Regulu (EK) Nr. 883/2004.

78 — Skat., piemēram, Direktīvu 2004/38.

79 — Skat., piemēram, 1984. gada 9. oktobra spriedumu lietā 188/83 *Witte*/Parlaments (*Recueil*, 3465. lpp., 8.-11. punkts) attiecībā uz ekspatriācijas pabalsta piešķiršanu.

80 — Skat. LESD 22. pantu.

81 — Iepriekš minēta 77. zemsvītras piezīmē.

82 — 1999. gada 25. februāra spriedums lietā C-90/97 *Swaddling* (*Recueil*, I-1075. lpp., 28. punkts).

atbilstoši), ka tai ir pastāvīgs darbs, un tās nodomu, kas izriet no visiem apstākļiem”⁸³. Tādējādi Tiesa ir norādījusi, ka, lai pienācīgi noskaidrotu, vai tā ir personas uzturēšanās vai nav, ir jāņem vērā nevis viens atsevišķs faktors, bet gan visu elementu kopums, kas kopumā ļauj novērtēt personas situāciju un noteikt, vai tā ir vai nav uzturēšanās.

101. Citās ES tiesību jomās Tiesa ir formulējusi līdzīgu uzturēšanās jēdziena izpratni, – uzskatāms, ka persona uzturas tur, kur atrodas tās pastāvīgo vai parasto interešu centrs, un tas jānosaka, ņemot vērā attiecīgos lietas apstākļus, kas ietver gan objektīvos, gan subjektīvos aspektus⁸⁴.

102. Es nedomāju, ka uzturēšanās nozīmē nepārtrauktu fizisku klātbūtni vienas dalībvalsts teritorijā (trešais prejudiciālais jautājums lietā C-456/12). Pretējā gadījumā personu varētu uzskatīt par dalībvalsts rezidentu tikai tad, ja tā nav izmantojusi tiesības brīvi pārvietoties (atbilstoši definīcijai persona pirms pārcelšanās būtu dzīvojusi citur)⁸⁵. Tomēr būtu pamatoti prasīt personas klātbūtnes pārsvaru.

103. Tāpat es neuzskatu, ka, ja ES pilsonis ir pārcēlis dzīvesvietu uz citu dalībvalsti, tas nozīmētu, ka tā ir viņa vienīgā dzīvesvieta. Daudzos gadījumos tiesību brīvi pārvietoties Eiropas Savienībā īstenošana nozīmēs dzīvesvietas pārcelšanu no vienas dalībvalsts uz otru, nesaglabājot nekādu nozīmīgu saikni ar iepriekšējo dzīvesvietu. Tomēr citos gadījumos dažādu iemeslu dēļ saprātīgāk būtu saglabāt nozīmīgas saiknes.

104. Ievērojot, ka ES pilsoņi atbilst kritērijām par uzturēšanās noteikšanu dalībvalstī, nav nozīmes tam, ka viņi varētu zināmā mērā saglabāt dzīvesvietu arī kaut kur citur⁸⁶. ES tiesībās nav vispārīga noteikuma, saskaņā ar kuru, uzturoties vienā dalībvalstī, vienlaicīgi tiktu liegts uzturēties citā dalībvalstī⁸⁷. Šķiet, ka tas ir arī noteikts Direktīvas 2004/38 noteikumos, atbilstoši kuriem var uzturēties ilgāk par trim mēnešiem, ja ES pilsonis ir vai nu darba ņēmējs, vai pašnodarbināta persona, vai arī viņam ir pietiekami līdzekļi, lai nekļūtu par uzņēmējas dalībvalsts sociālās palīdzības sistēmas slogu. Savukārt pilnīga solidaritāte (gadījumos, ja netiek piemērots noteikums par “līdzekļu pietiekamību”) ir jāattiecina uz personām, kam ir pastāvīgas uzturēšanās tiesības⁸⁸.

105. Lai arī ES pilsoņiem, kuri nav migrējoši darba ņēmēji vai pašnodarbinātas personas uzņēmējā dalībvalstī, varētu būt jāpierāda, ka viņu līdzekļi ir pietiekami, Direktīvas 2004/38 noteikumi ir neitrāli attiecībā uz šādu līdzekļu, kas tādējādi var tikt iegūti no aktivitātēm vai dalības uzņēmumos, kuri atrodas citur Eiropas Savienībā vai ārpus tās, avotu(-iem). Ja tas tā nebūtu, tas būtu acīmredzams pamatbrīvību ierobežojums.

106. Vai nozīme ir tam, ka ES pilsonis sākotnēji ir pārcēlies uz uzņēmēju dalībvalsti, lai īstenotu ekonomisko brīvību, un ka viņš ir atgriezies savas izcelsmes dalībvalstī, lai veiktu tur saimniecisko darbību?

107. Es tā nedomāju.

83 — Spriedums lietā *Swaddling* (iepriekš minēts 82. zemsvītras piezīmē, 29. punkts un tajā minētā judikatūra).

84 — Skat., piemēram, 1977. gada 17. februāra spriedumu lietā 76/76 *Di Paolo* (*Recueil*, 315. lpp.) un 1992. gada 8. jūlija spriedumu lietā C-102/91 *Knoch* (*Recueil*, I-4341. lpp.); skat. arī ģenerāladvokāta A. Sadžo [*A. Saggio*] 1998. gada 29. septembra secinājumu lietā *Swaddling* (iepriekš minēta 82. zemsvītras piezīmē) 17. punktu. Skat. arī, piemēram, 1991. gada 23. aprīļa spriedumu lietā C-297/89 *Ryborg* (*Recueil*, I-1943. lpp., 24. un 25. punkts) un 2001. gada 12. jūlija spriedumu lietā C-262/99 *Louloudakis* (*Recueil*, I-5547. lpp., 55. punkts).

85 — Lai izvairītos no šī loģiskā paradoksa, vairumā likumīgas uzturēšanās pārbaūžu ir ietverts noteikts (un līdz ar to arī patvaļīgs) klātbūtnes “kvalifikācijas” laiks, pēc kura beigām uzturēšanās laiks tiek apstiprināts. Tomēr nav nekādas objektīvas atšķirības starp klātbūtni dienu pirms un dienu pēc tam, kad tiek sasniegts maģiskais skaitlis.

86 — Skat., piemēram, spriedumu lietā *Di Paolo* (iepriekš minēts 84. zemsvītras piezīmē, 17. un 21. punkts).

87 — Piemēram, dalībvalstis nekad neuzskata, ka persona nevar būt nodokļu maksātājs to teritorijā tikai tāpēc, ka tā ir nodokļu maksātājs (arī) citā teritorijā.

88 — Skat. Direktīvas 2004/38 16. panta 1. punktu.

108. *R. N. G. Eind* pārcēlās no Nīderlandes uz Apvienoto Karalisti, lai veiktu tajā saimniecisko darbību, bet pēc tam, kad viņš atgriezās Nīderlandē, viņš nestrādāja. Tomēr viņa meitai, lai arī ievērojot Regulas Nr. 1612/68 noteikumus par migrējoša darba ņēmēja lejupejošu radnieku uzturēšanos, bija tiesības apmesties pie viņa Nīderlandē⁸⁹. Šāds režīms attiecībā uz *R. N. G. Eind* bija jāpiemēro Apvienotajā Karalistē, un, atgriežoties Nīderlandē, viņš to nevarēja zaudēt.

109. Tādējādi ES pilsonis savas izcelsmes dalībvalstī var pretendēt uz ne mazāk labvēlīgu režīmu kā tas, kas viņam kā darba ņēmējam vai pašnodarbinātai personai pienācās uzņēmējā dalībvalstī. Apstāklis, ka persona vairs neveic saimniecisko darbību, to neietekmē. Tāpat to neietekmē apstāklis, ka ES pilsonim nav darba ņēmēja vai pašnodarbinātās personas statusa izcelsmes dalībvalstī, jo ES pilsoņa tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties vairs nav atkarīgas no tā, vai persona veic saimniecisko darbību. Tomēr noteikumi, saskaņā ar kuriem viņa ģimenes locekļi var uzturēties izcelsmes dalībvalstī, var atšķirties⁹⁰.

110. Mani nepārliecina arguments, ka ES pilsonim (neatkarīgi no tā, vai viņš ir vai nav migrējošs darba ņēmējs vai pašnodarbināta persona) būtu bijis jāuzturas citā dalībvalstī vismaz trīs mēnešu ilgu nepārtrauktu laikposmu vai citu "būtisku" laika posmu, pirms ģimenes locekļi, trešās valsts valstspiederīgie, var iegūt ES tiesībās noteiktās atvasinātās uzturēšanās tiesības izcelsmes dalībvalstī (lietā C-456/12 uzdotā otrā prejudiciālā jautājuma priekšmets). Ar šo argumentu tiek pieņemts, ka piespiedu šķiršanās no tāda ģimenes locekļa kā laulātais neatturēs ES pilsoni, kurš vēlas pārvietoties, lai uz laiku apmestos citā dalībvalstī, izmantot viņa tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties. Es uzskatu, ka nav pamata apgalvot, ka šādos apstākļos ES pilsonim uz laiku ir jāziedo tiesības uz ģimenes dzīvi (vai, formulējot mazliet citādi, viņam ir jābūt gatavam maksāt šo cenu, lai pēc tam varētu atsaukties uz ES tiesībām pret savas pilsonības dalībvalsti). Proti, saskaņā ar Direktīvas 2004/38 noteikumiem ģimenes locekļiem ir tiesības nekavējoties pavadīt ES pilsoni uz izcelsmes dalībvalsti. Direktīvā 2004/38 nav paredzēts, ka atvasināto tiesību piešķiršana ir atkarīga no prasības ES pilsonim par uzturēšanās minimālo laikposmu. Tieši pretēji, apgādībā esošajām personām piemērojamie nosacījumi mainās atbilstoši uzturēšanās ilgumam teritorijā.

111. ES pilsoņa uzturēšanās ilgums citā dalībvalstī (acīmredzami) ir atbilstošs kvantitatīvs kritērijs. Tomēr es uzskatu, ka to nevar piemērot kā absolūtu kritēriju, nosakot, kurš ir vai nav izmantojis uzturēšanās tiesības un tāpēc viņu var pavadīt vai viņam var pievienoties⁹¹ viņa ģimenes locekļi. Tas ir viens no vairākiem kritērijiem, kas ir jāņem vērā.

Brīva pārvietošanās bez uzturēšanās

112. Kas notiek, ja ES pilsonis pārvietojas uz dalībvalsti, kas nav viņa pilsonības dalībvalsts, bet nepārceļ turp dzīvesvietu? Vai šādā gadījumā viņa ģimenes locekļi, trešās valsts valstspiederīgie, var viņam pievienoties viņa pilsonības un uzturēšanās dalībvalstī? Pēc būtības tas ir lietā C-457/12 uzdotais pirmais un otrais jautājums.

89 — Spriedums lietā *Eind* (iepriekš minēts 4. zemsvirtras piezīmē, 38. un 39. punkts). Regula Nr. 1612/68 tika grozīta ar Direktīvu 2004/38. Tagad tā ir atcelta ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 5. aprīļa Regulu (ES) Nr. 492/2011 par darba ņēmēju brīvu pārvietošanos Savienībā (OV L 141, 1. lpp.).

90 — Skat. tālāk 135.–142. punktu.

91 — Proti, ja ES pilsonim būtu nepārtraukti jāuzturas x mēnešus, lai viņam būtu tiesības apvienoties ar savu ģimeni, tikai pēc tam, kad viņš būtu devies prom un būtu izpildīta prasība par maģisko laika posmu, viņi varētu viņu "pavadīt", viņam no jauna ieceļojot kopā ar savu ģimeni, kas gandrīz nemaz neveicinātu viņa tiesību brīvi pārvietoties īstenošanu.

113. Argumentācija lietās *Singh*⁹² un *Eind*⁹³ pasludinātajos spriedumos neattiecas uz šādu situāciju. Tomēr no lietā *Carpenter*⁹⁴ pasludinātā sprieduma jau izriet, ka atvasinātās uzturēšanās tiesības pilsonības un uzturēšanās dalībvalstī var būt pieejamas ES pilsoņi, kuri izmanto vienotā tirgus brīvības (piemēram, sniegt pakalpojumus), bet kuri *nepārceļ* savu dzīvesvietu uz citu dalībvalsti, ģimenes locekļiem, trešās valsts valstspiederīgajiem.

114. Lietā *Carpenter* valsts tiesa konstatēja, ka *M. Carpenter* īstenotā bērna aprūpe un māsaimniecības uzturēšana var netieši atbalstīt un veicināt viņas laulātā tiesības sniegt pakalpojumus citā dalībvalstī. Tas nozīmēja, ka *P. Carpenter* varēja vairāk laika veltīt savai uzņēmējdarbībai, ievērojama daļa no kuras tika veikta citās dalībvalstīs⁹⁵. Tiesa nosprieda, ka uzturēšanās tiesību atteikšana *M. Carpenter* un līdz ar to divu laulāto atšķiršana “kaitētu viņu ģimenes dzīvei un tādējādi arī *P. Carpenter* izmantotās pamatbrīvības apstākļiem”⁹⁶. Ņemot vērā lietā *Singh* pasludināto spriedumu, Tiesa konstatēja, ka šī brīvība nevarētu pilnībā darboties, ja *P. Carpenter* izcelsmes valstī viņa laulātajai būtu ieceļošanas un uzturēšanās šķēršļi⁹⁷.

115. Pārbaudot, vai šis ierobežojums varētu būt attaisnots, Tiesa uzskatīja, ka lēmums par *M. Carpenter* izraidīšanu no valsts nozīmē “iejaukšanos” *P. Carpenter* tiesībās uz privātās dzīves neaizskaramību Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. panta izpratnē⁹⁸.

116. Izvērtēsim lietā *Carpenter* pieņemto lēmumu mazliet sīkāk.

117. Tiesas argumentācija noteikti ir balstīta uz premisu, ka starp *P. Carpenter* ekonomisko tiesību brīvi pārvietoties izmantošanu un viņa filipīniešu izcelsmes sievas uzturēšanos viņa pilsonības un dzīvesvietas dalībvalstī bija cēloņsakarība. Saimnieciskā darbība nodrošināja atbalstu viņa sievai, trešās valsts valstspiederīgajai. Tieši pretēji, *P. Carpenter* bija atkarīgs no savas sievas, ciktāl viņa pieskatīja viņa bērnus, rūpējās par māsaimniecību un tādējādi netieši veicināja viņa panākumus⁹⁹. Tāpēc apstākļi, atbilstoši kuriem tika izmantotas tiesības uz ģimenes dzīvi, varēja ietekmēt tiesību brīvi pārvietoties īstenošanu. *M. Carpenter* nepiešķirot uzturēšanās tiesības *P. Carpenter* pilsonības un dzīvesvietas dalībvalstī, viņam, visticamāk, būtu vai nu i) jāpārceļas uz citu dalībvalsti, lai viņa sieva varētu viņam tur pievienoties (ievērojot Direktīvā 2004/38 paredzētos noteikumus), vai ii) jāpieņem savu tiesību uz ģimenes dzīvi ierobežojums un jāzaudē savas sievas klātbūtne viņa izcelsmes dalībvalstī, kas ietekmētu noteikumus, saskaņā ar kuriem viņš izmanto tiesības brīvi sniegt pakalpojumus citā dalībvalstī (neuzturoties tur). Apstākļi, vai tas patiešām būtu iemesls viņa darbības pārtraukšanai ārvalstīs, ir neskaidrs un nav iekļauts Tiesas argumentācijā.

118. Kāda nozīme šim vērtējumam ir, pirmkārt, attiecībā uz tiesību brīvi pārvietoties aktīvu izmantošanu bez uzturēšanās darba ņēmēja statusā un, otrkārt, attiecībā uz tiesību saņemt pakalpojumus “pasīvu” izmantošanu?

92 — Minēts iepriekš 3. zemsvītras piezīmē.

93 — Minēts iepriekš 4. zemsvītras piezīmē.

94 — Minēts iepriekš 16. zemsvītras piezīmē.

95 — Spriedums lietā *Carpenter* (minēts iepriekš 16. zemsvītras piezīmē, 14. un 19. punkts).

96 — Spriedums lietā *Carpenter* (minēts iepriekš 16. zemsvītras piezīmē, 39. punkts).

97 — Spriedums lietā *Carpenter* (minēts iepriekš 16. zemsvītras piezīmē, 39. punkts).

98 — Skat. spriedumu lietā *Carpenter* (iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē, 41. punkts).

99 — *Immigration Adjudicator* konstatēja, ka *M. Carpenter* šādā veidā netieši veicināja sava vīra panākumus uzņēmējdarbībā – spriedums lietā *Carpenter* (iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē, 18. punkts). Ģenerāldokāte K. Štiksa-Hakla [*C. Stix-Hackl*] uzskatīja, ka šim apstāklim nav nozīmes attiecībā uz ES tiesībās noteiktajām uzturēšanās tiesībām (skat. viņas 2001. gada 13. septembra secinājumus, 103.–105. punkts). Es iepazīnos ar Tiesas izvērtēto pamatojumu par šo apstākli, kurā tā norāda, ka šajā ziņā tā nepiekrīt ģenerāldokātes viedoklim.

Robežu šķērsošana darba ņēmēja statusā bez dzīvesvietas pārcelšanas

119. Ģimenes locekļiem būtu jāpievienojas ES pilsoņiem viņu izcelsmes dalībvalstī, ja šie ES pilsoņi, nepārceļot uzturēšanās vietu, īsteno tiesības brīvi pārvietoties saistībā ar viņu saimniecisko darbību, ar kuru tiek atbalstīti ģimenes locekļi, vai kuras veikšanas dēļ tie ir ģimenes locekļu apgādībā. Saikne starp uzturēšanos un tiesībām brīvi pārvietoties šādos gadījumos var būt ļoti redzama un viegli nosakāma. Piemēram, ja pārobežu darba ņēmēja ģimenes locekļiem tiek atteiktas uzturēšanās tiesības, tad viņš var atturēties no nodarbinātības citā dalībvalstī vai būt spiests mainīt savu dzīvesvietu un pārcelties ar savu ģimeni uz citu dalībvalsti. Tas pats attiecas arī uz savu ģimenes locekļu apgādībā esošiem ES pilsoņiem, jo pirmie veicina vai ļauj viņiem izmantot tiesības brīvi pārvietoties. Minētais tieši izriet no Tiesas lietā *Carpenter* pasludinātā sprieduma attiecībā uz pakalpojumu “aktīvu” sniegšanu klientiem, kuri uzturas citā dalībvalstī.

120. Vai pastāv būtiska atšķirība starp dzīvošanu A dalībvalstī, bet strādāšanu pie darba devēja B dalībvalstī (apgādnieka *G* situācija) un dzīvošanu A dalībvalstī un strādāšanu pie darba devēja, kas arī ir A dalībvalsts rezidents, darot darbu, kura izpildei darba ņēmējam jānododas uz citu dalībvalsti (apgādnieka *S* situācija)? Minētais izriet no lietā C-457/12 divu uzdoto jautājumu satura.

121. Es tā nedomāju. Abos gadījumos darba ņēmēja nodarbinātība ietver robežu šķērsošanu, lai izpildītu viņa darba līgumu. Viņš nevar gan saglabāt darbu, gan palikt savas izcelsmes dalībvalstī. Jautājums ir par to, vai ierobežojums ģimenes locekļa, trešās valsts valstspiederīgā, klātbūtnei izcelsmes dalībvalstī būs par iemeslu, lai darba ņēmējs atturētos no robežu šķērsošanas saistībā ar darba līguma izpildi, vai arī ievērojami to apgrūtinās? Situācija var būt tāda, ka, ņemot vērā apstākļus, tam nav ietekmes uz tiesību brīvi pārvietoties īstenošanu. Tomēr, ja darba ņēmēja spējas pildīt darba līgumu tiek ievērojami vājinātas, jo viņš nevar paļauties uz atbalstu, ko sniedz ģimenes loceklis, trešās valsts valstspiederīgais (vai, ja tiešām pārobežu nodarbinātība kļūtu neiespējama), ES pilsoņa tiesību brīvi pārvietoties efektīva īstenošana prasa, lai saskaņā ar ES tiesībām atvasinātās uzturēšanās tiesības izcelsmes dalībvalstī tiktu piešķirtas šī pilsoņa ģimenes loceklim, trešās valsts valstspiederīgajam.

122. Tas, vai ģimenes loceklis, trešās valsts valstspiederīgais, var pretendēt uz šādām tiesībām ES pilsoņa izcelsmes dalībvalstī, ir atkarīgs no tiem pašiem trīs kritērijiem, kas bija sākotnējais pamats, lai saskaņā ar ES tiesībām tiktu noteiktas trešās valsts valstspiederīgo atvasinātās tiesības. Tie ir šādi:

- ģimenes saites ar ES pilsoni;
- ES pilsoņa tiesību brīvi pārvietoties īstenošana, un
- cēloņsakarība starp trešās valsts valstspiederīgā uzturēšanos un ES pilsoņa tiesību brīvi pārvietoties īstenošanu.

123. Šo kritēriju vērtējums automātiski nesniedz vienkāršu atbildi “jā” vai “nē”. Ikvienu tiesību brīvi pārvietoties ierobežojuma smagums var ievērojami atšķirties, ņemot vērā, piemēram, ģimenes saišu stiprumu. Tajā pašā laikā šo saišu nozīmība un saistība ar ES pilsoņa izvēli izmantot vai neizmantot tiesības brīvi pārvietoties arī var būt ļoti atšķirīga. Šī izvēle tiek ierobežota, ja ir acīmredzams, ka, atsakot uzturēšanās tiesības ģimenes loceklim, trešās valsts valstspiederīgajam, ES pilsonim būs jāpārvielojas, jāpārtrauc pārvietoties vai jāatturas no reālām iespējām pārvietoties.

Tiesības uz pakalpojumu sniegšanas “pasīvo” brīvību citā dalībvalstī bez pārcelšanās turp

124. Minētais ir lietā C-456/12 uzdotā pirmā jautājuma būtība.

125. Atbilstoši ES tiesību piemērošanas jomai ikvienam ES pilsonim tiek garantēts vienāds viņa pamatbrīvību un tiesību uz ģimenes dzīvi aizsardzības līmenis. Uz ES pilsoni, kurš pārvietojas uz citu dalībvalsti, lai saņemtu tur jebkādu pakalpojumu, attiecas ES tiesību piemērošanas joma¹⁰⁰. Tomēr no tā neizriet, ka katru reizi, kad tiek izmantotas tiesības brīvi pārvietoties, lai saņemtu pakalpojumus, noteikti radīsies ES pilsoņa ģimenes locekļu, trešās valsts valstspiederīgo, atvasinātās uzturēšanās tiesības uzņēmējā dalībvalstī. Tā ir tāpēc, ka ne vienmēr uzturēšanās tiesību nepiešķiršana rada tādus šķēršļus ģimenes atkalapvienošanai, kuru dēļ tiek ierobežotas ES pilsoņa pamattiesības brīvi pārvietoties¹⁰¹.

126. Sabiedrība vai ekonomika nav iedomājama bez pakalpojumiem¹⁰². Aizvien vairāk ES pilsoņi šķērso robežas, lai saņemtu pakalpojumus. Daudziem tas var būt vienīgais tiesību uz brīvu pārvietošanos veids, ko tie jebkad izmantos, – došanās brīvdienās, došanās vienas dienas ceļojumos, grāmatu iegāde tiešsaistē utt.

127. Tomēr ne visas šīs ES pilsoņa izmantotās pakalpojumu sniegšanas “pasīvās” brīvības formas ir atkarīgas no tā, vai ģimenes locekļi, trešās valsts valstspiederīgie, uzturas tajā pašā dalībvalstī, kurā uzturas ES pilsonis.

128. Lai arī pārvietošanās uz citu dalībvalsti, lai izmantotu pakalpojumus, nepārprotami nozīmē ekonomisko brīvību īstenošanu, parasti tas nav darbības veids, ar kuru ES pilsoņi atbalsta savus ģimenes locekļus vai nokļūst to apgādībā (iespējams, alternatīvo izmaksu dēļ, kas radušās, izmantojot tiesības brīvi pārvietoties). Šādu iemeslu dēļ ģimenes atkalapvienošanās šķēršļi mazāk ietekmēs apsvērumus attiecībā uz ES pilsoņa izvēli pārvietoties un/vai uzturēties citur.

129. Lielākajā daļā gadījumu ģimenes locekļu atvasinātās uzturēšanās tiesības (kas varētu atļaut pastāvīgi uzturēties) nebūt *nav* nepieciešamas, lai ES pilsonis izmantotu pakalpojumu, kam ir pagaidu raksturs, “ņemot vērā ne tikai pakalpojuma ilgumu, bet arī tā biežumu, periodiskumu vai turpinātību”¹⁰³ un to, ka parasti tas ir patērīna pakalpojums, par kuru ES pilsonis maksā un kurš nav ienākumus radoša darbība.

130. Apstākļi, ka patīkamāk pakalpojumu būtu saņemt kopā ar ģimenes locekļiem, pats par sevi nav pietiekams, lai konstatētu tiesību brīvi pārvietoties ierobežojuma pastāvēšanu, jo šis apsvērums neatbilst iemesliem, kas mudina ES pilsoņus šķērsot robežas, lai saņemtu pakalpojumu (piemēram, maltīti kādā īpaši jaukā restorānā), nevis paliktu savā pilsonības un dzīvesvietas dalībvalstī, lai to saņemtu tur.

131. Tomēr es neizslēdzu gadījumu, ka izņēmuma kārtā ģimenes loceklim, trešās valsts valstspiederīgajam, būtu vajadzīgas atvasinātās uzturēšanās tiesības. It īpaši tas attiektos uz gadījumu, kad ES pilsonis ir ģimenes locekļa apgādībā to pašu apstākļu dēļ, kāpēc viņš šķērso robežas, lai saņemtu pakalpojumus citā dalībvalstī. Piemēram, pieņemsim, ka Vācijas pilsonis, kurš dzīvo Vācijā un ir stājies laulībā ar Ķīnas pilsoni, kurai nav uzturēšanās atļaujas, saslīmst un viņam ir vajadzīga ilgtermiņa ārstēšana. Medicīnisku apsvērumu dēļ viņš nolemj šo ārstēšanu veikt Beļģijā. Viņam nav nodoma mainīt dzīvesvietu un apmesties tur. Tomēr viņam ir vajadzīga palīdzība, lai regulāri dotos uz Beļģiju. Palīdzība viņam ir vajadzīga arī citās lietās, par kurām viņš pats vairs nevar parūpēties. Viņš kļūst atkarīgs no aprūpētāja. Saprotams, viņš vēlas, lai šis aprūpētājs būtu viņa ķīniešu tautības sieva. Šis lēmums attiecas uz privātās un ģimenes dzīves jomu, tomēr tajā pašā laikā tas ir saistīts ar noteikumiem par tiesību brīvi pārvietoties īstenošanu.

100 — Šajā ziņā skat. 2013. gada 24. septembra spriedumu lietā C-221/11 *Demirkan* (Krājumā vēl nav publicēts, 35. un 36. punkts).

101 — Šajā ziņā skat. arī ģenerālvokāta Dž. Tezauro [G. Tesauro] 1992. gada 20. maija secinājumu lietā *Singh* (iepriekš minēta 3. zemsvītras piezīmē) 5. punktu.

102 — Skat. arī, piemēram, ģenerālvokāta P. Kruša Viljalona [P. Cruz Villalón] 2013. gada 11. aprīļa secinājumus lietā *Demirkan* (iepriekš minēta 100. zemsvītras piezīmē), it īpaši 49. un 50. punktu.

103 — 1995. gada 30. novembra spriedums lietā C-55/94 *Gebhard* (*Recueil*, I-4165. lpp., 27. punkts).

Pārvietošanās starp dalībvalstīm, lai izmantotu tiesības uz ģimenes dzīvi

132. Ja nu ES pilsonis pārvietojas tikai tāpēc, lai izmantotu savas tiesības uz ģimenes dzīvi kopā ar ģimenes locekli, kas uzturas citur Eiropas Savienībā? Ja saskaņā ar ES tiesībām ģimenes loceklim tiek liegts likumīgi uzturēties ES pilsoņa pilsonības un dzīvesvietas dalībvalstī, vai viņš var atsaukties uz viņa tiesību brīvi pārvietoties ierobežojumu? Šie jautājumi attiecas uz *B* un *O* situāciju (lieta C-456/12), jo, šķiet, abi ir šķērsojuši robežas, lai būtu kopā ar savu partneri vai laulāto.

133. Var apgalvot, ka, ja saskaņā ar šādu ierobežojošu valsts tiesību noteikumu ES pilsonim ir jāpārceļ dzīvesvieta uz citu dalībvalsti, tā ir pašas ES pilsonības funkcija un parāda, kā tiesības brīvi pārvietoties veicina tiesību uz ģimenes dzīvi īstenošanu.

134. Tomēr jautājums nav par to, vai šāda valsts tiesību norma izraisa (vai atļauj) brīvu pārvietošanos. Jautājums ir par *tiesībām brīvi izvēlēties pārvietoties vai nepārvietoties*. Tiesību norma, kas uzliek pienākumu pārvietoties, ierobežo šo izvēli. Tāpēc tā neatbilst LESD 21. panta 1. punktam¹⁰⁴.

Kādi noteikumi regulē atvasināto uzturēšanās tiesību īstenošanu

135. Lai arī iesniedzējtiesas jautājumi galvenokārt attiecas uz atvasinātajām uzturēšanās tiesībām, šādas tiesības nav beznosacījumu. To izmantošana var tikt noteikta Līgumos vai tiesību aktos, ar kuriem tie tiek īstenoti.

136. LESD 21. panta 1. punktā ir noteikts, ka ES pilsoņiem ir tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, "ievērojot Līgumos noteiktos ierobežojumus un nosacījumus, kā arī to īstenošanai paredzētos pasākumus".

137. ES pilsonim, kurš pārvietojas uz citu dalībvalsti, kas nav viņa pilsonības dalībvalsts, ir tiesības ieceļot tās teritorijā un uzturēties tajā, ievērojot Direktīvā 2004/38 paredzētos noteikumus. Piemēram, saistībā ar uzturēšanās ilgumu līdz trīs mēnešiem, viņam ir jābūt derīgai personas apliecībai vai pasei¹⁰⁵. Tas pats attiecas arī uz ģimenes locekļiem, trešās valsts valstspiederīgajiem, kuri viņu pavada vai pievienojas viņam tajā¹⁰⁶. Attiecībā uz uzturēšanās ilgumu, kas pārsniedz trīs mēnešus, un pastāvīgu uzturēšanos tiek piemēroti citi noteikumi. Ja ES pilsonis atgriežas savas izcelsmes dalībvalstī, viņam būtu jābūt tiesībām tikt pavadītam vai lai viņam pievienojas ģimenes locekļi, trešās valsts valstspiederīgie, ievērojot nosacījumus, kas nav nelabvēlīgāki par tiem, kuri saskaņā ar ES tiesībām bija piemērojami uzņēmējā dalībvalstī.

138. Pieņemsim, ka ES pilsonis divus mēnešus uzturējās uzņēmējā dalībvalstī un viņam tajā pievienojās laulātā, trešās valsts valstspiederīgā. Apstākļu dēļ (piemēram, vecāka nopietna saslimšana) viņš atgriežas savas izcelsmes dalībvalstī, kur viņš kopā ar savu laulāto plāno uzturēties kādu noteiktu laiku. Viņš tā var rīkoties ar noteikumu, ka viņa laulātā atbilst attiecīgajiem Direktīvā 2004/38 paredzētajiem noteikumiem. Apstāklis, ka viņa dzīvoja kopā ar viņu uzņēmējā dalībvalstī tikai divus mēnešus, nenozīmē, ka viņas uzturēšanās ilgums ES pilsoņa izcelsmes dalībvalstī ir jāierobežo tāpat. Ja tas tā būtu, tad ES pilsonis varētu būt spiests vai nu atturēties no došanās uz savu dalībvalsti, lai kopā ar savu laulāto turpinātu uzturēties citur Eiropas Savienībā, vai, atgriežoties savā dalībvalstī, atstāt savu

104 — Skat. arī iepriekš 89. punktu. Es atgādinu, ka, ņemot vērā apstākļus, nav norādes uz fiktīvām laulībām, krāpšanu vai tiesību ļaunprātīgu izmantošanu (skat. iepriekš 42. punktu).

105 — Direktīvas 2004/38 6. panta 1. punkts.

106 — Direktīvas 2004/38 6. panta 2. punkts. Protams, ieceļojot dalībvalsts teritorijā, šādiem trešās valsts valstspiederīgajiem būtu jāievēro arī atbilstošās vīzu režīma prasības. Skat. Direktīvas 2004/38 5. panta 2. punktu.

laulāto, jo viņai atvasinātās uzturēšanās tiesības tiktu piešķirtas tikai uz diviem mēnešiem, bet viņam mājās ir jāpaliek ilgāk. Ja viņi būtu palikuši uzņēmējā dalībvalstī, ja vien būtu izpildīti atbilstošie noteikumi, viņa sieva varētu uzturēties ilgāk par trīs mēnešiem un, iespējams, iegūt pastāvīgās uzturēšanās atļauju.

139. Visbeidzot, vai atvasinātās uzturēšanās tiesības izbeidzas, ja starp ES pilsoņa atgriešanos savas izcelsmes dalībvalstī un viņa ģimenes locekļu ierašanos tajā ir (nenoteikts) starplaiks? Minētais apstāklis tiek izvirzīts lietā C-456/12 ceturtajā uzdotajā jautājumā (attiecībā uz B).

140. Manuprāt, atbilde ir atkarīga no tā, kāpēc ES pilsonis un viņa ģimenes loceklis(-ļi) nepārvietojās kopā.

141. Saskaņā ar Direktīvu 2004/38 uzņēmēja dalībvalsts nevar atteikt uzturēšanās tiesības trešās valsts valstspiederīgajam, pamatojoties tikai uz starplaiku. Viņiem ir tiesības “pavadīt vai pievienoties” ES pilsonim, ar kuru viņiem ir atbilstošās ģimenes saites¹⁰⁷. Šis formulējums nozīmē, ka laikposms, kas ir pagājis pēc tam, kad ES pilsonis ir ieceļojis un pārcēlis savu dzīvesvietu, nevar būt par iemeslu, lai trešās valsts valstspiederīgais nevarētu viņam vēlāk “pievienoties”. Proti, Tiesa ir nospriedusi, ka Direktīvā 2004/38 nav paredzēts, ka ES pilsoņa ģimenes locekļiem ir jāieceļo uzņēmējā dalībvalstī vienlaicīgi ar ES pilsoni, no kura statusa izriet viņu atvasinātās tiesības¹⁰⁸.

142. Es neuzskatu, ka aizkavēšanās iemeslam ir nozīme. Svarīgi ir tas, ka lēmums pārvietoties, lai uzturētos kopā ar ES pilsoni, ir pieņemts, īstenojot tiesības uz ģimenes dzīvi. ES pilsoņiem ir tiesības pašiem brīvi izlemt, kā izmantot tiesības uz ģimenes dzīvi (ja tas tā nebūtu, tiesībām būtuniecīga vērtība). Daudzi dotu priekšroku dzīvot kopā ar saviem ģimenes locekļiem, citiem kādā noteiktā brīdī varētu būt citas prioritātes (kas laika gaitā varētu mainīties) vai arī varētu būt praktiskas dabas šķēršļi tam, lai viņi nekavējoties dzīvotu kopā. Savukārt, ja ģimenes loceklis, trešās valsts valstspiederīgais, un ES pilsonis ir nolēmuši, ka viņi vairs nevēlas dzīvot kopā kā pāris un izmantot savas tiesības uz ģimenes dzīvi, trešās valsts valstspiederīgajam nebūtu atvasināto uzturēšanās tiesību.

143. Ņemot vērā iepriekš minēto, es īsumā pievērsīšos tam, kā iesniedzējtiesai ir jāvērtē O, B, S un G situācija.

Kas nosaka O, B, S un G atvasinātās uzturēšanās tiesības

– O

144. Apgādniece O pārcēlās no Nīderlandes, stājās laulībā ar O Francijā un pēc tam kopā ar vīru pārcēlās uz Spāniju. Ja saskaņā ar Direktīvas 2004/38 noteikumiem O likumīgi uzturētos Spānijā kopā ar apgādnieci O kā ES pilsoņa ģimenes loceklis, trešās valsts valstspiederīgais, attiecībā uz apgādnieci O, viņai atgriežoties strādāt un dzīvot Nīderlandē, nebūtu piemērojami nelabvēlīgāki noteikumi par tiem, kas attiecās uz viņu, viņai pārcēloties uz Spāniju. No minētā izriet, ka, ja šie apstākļi tiek apstiprināti (tas ir jāizvērtē iesniedzējtiesai), saskaņā ar ES tiesībām O būtu tiesības likumīgi uzturēties Nīderlandē. Šīs tiesības nav ne beznosacījumu, ne absolūtas. Uz tām attiecas Direktīvā 2004/38 paredzētie noteikumi un ierobežojumi tāpat, kā tie attiecās uz viņa tiesībām uzturēties Spānijā.

107 — Skat., piemēram, Direktīvas 2004/38 6. panta 2. punktu, 7. panta 2. punktu un 16. panta 2. punktu. Skat. arī spriedumu lietā *Eind* (iepriekš minēts 4. zemsvītras piezīmē, 38. punkts).

108 — Skat., piemēram, spriedumu lietā *Metock* (iepriekš minēts 36. zemsvītras piezīmē, 90. punkts), Tiesas 2008. gada 19. decembra rīkojumu lietā C-551/07 *Sahin* (Krājums, I-10453. lpp., 28. punkts) un spriedumu apvienotajās lietās O un S (iepriekš minēts 16. zemsvītras piezīmē, 54. punkts).

– B

145. Apgādniece *B* izmantoja tiesības brīvi pārvietoties un, iespējams, pārcēla dzīvesvietu uz Beļģiju, lai dzīvotu tur kopā ar savu (tā brīža) partneri *B* (apstāklis, vai apgādniece *B* bija darba meklētāja Beļģijā, nav skaidrs un ir jāpārbauda iesniedzējtiesai). Tomēr *B*, esot tikai partnerim, neietilpst Direktīvas 2004/38 3. panta 2. punkta piemērošanas jomā, un tāpēc viņam nevar tikt piešķirtas ES tiesībās noteiktās atvasinātās uzturēšanās tiesības, ņemot vērā apgādnieces *B* klātbūtni tajā. Tāpēc apstāklis, vai apgādniece *B* ir vai nav pārcēlusi dzīvesvietu uz Beļģiju, nav noteicošs uzturēšanās tiesību Nīderlandē piešķiršanā *B*.

146. LESD 21. panta 1. punkta izpratnē nav nozīmes arī tam, ka apgādniece *B* dzīvoja kopā ar *B* vai apmeklēja viņu Marokā pēc stāšanās laulībā, jo šajā tiesību normā ir noteiktas tikai tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties Eiropas Savienībā.

147. Tāpat nešķiet, ka būtu saikne starp uzturēšanās tiesību nepiešķiršanu *B* Nīderlandē un apstākli, ka apgādniece *B* ir izmantojusi LESD 21. panta 1. punktā garantētās tiesības. Jebkāda šo tiesību izmantošana ir uzskatāma par īstenotu brīdī, kad starp *B* un apgādnieci *B* vēl nebija ģimenes saišu.

148. Tomēr pats starplaiks starp apgādnieces *B* atgriešanos Nīderlandē un *B* ierašanos neietekmē prasību piešķirt pēdējam atvasinātās uzturēšanās tiesības ar noteikumu, ka lēmums pievienoties apgādnieci *B* Nīderlandē tiek pieņemts, īstenojot viņu tiesības uz ģimenes dzīvi¹⁰⁹.

– S

149. Apgādnieks *S* nav “dalībvalsts pilsonis, kurš neatkarīgi no savas dzīvesvietas un pilsonības ir izmantojis darba ņēmēju brīvas pārvietošanās tiesības un kurš ir veicis profesionālo darbību dalībvalstī, kas nav viņa dzīvesvietas valsts”¹¹⁰. Viņš ir nodarbināts savas dzīvesvietas un pilsonības dalībvalstī, un, dodoties uz Beļģiju un citām dalībvalstīm, viņš neienāk to darba tirgū¹¹¹. Viņš nav ne darbā nosūtīts darba ņēmējs¹¹², ne arī šķērso robežas, lai sniegtu pakalpojumus Beļģijā LESD 56. panta izpratnē. Drīzāk, iespējams, tas ir viņa darba devējs, kurš sniedz pakalpojumus citās dalībvalstīs ar apgādnieka *S* starpniecību.

150. Tomēr nemainīgs paliek apstāklis, ka apgādnieks *S* izmanto savas tiesības brīvi pārvietoties saistībā ar saimniecisko darbību (viņa nodarbinātību Nīderlandē), kas veicina (tas ir jāpārbauda iesniedzējtiesai) viņa ģimenes labklājību. Iesaistīšanās šāda veida nodarbinātībā alternatīvās izmaksas ir vajadzība nodrošināt aprūpi viņa dēlam. (Iesniedzējtiesai ir jāpārbauda, vai viņam būtu bijis vajadzīgs nodrošināt šādu aprūpi (ja jā, kādā apjomā), ja viņš strādātu tikai Nīderlandē).

151. Kā ir ar diviem pārējiem iepriekš noteiktajiem kritērijiem¹¹³, proti, ģimenes saitēm un cēloņsakarību?

109 — Skat. iepriekš 141. un 142. punktu.

110 — 2012. gada 13. decembra spriedums lietā C-379/11 *Caves Krier Frères* (Krājumā vēl nav publicēts, 25. punkts un tajā minētā judikatūra).

111 — Šajā ziņā skat. 1994. gada 9. augusta spriedumu lietā C-43/93 *Vander Elst* (*Recueil*, I-3803. lpp., 21. punkts un tajā minētā judikatūra).

112 — Skat. Eiropas Parlamenta un Padomes 1996. gada 16. decembra Direktīvas 96/71/EK par darba ņēmēju norīkošanu darbā pakalpojumu sniegšanas jomā (OV 1997, L 18, 1. lpp.) 1. panta 3. punktu.

113 — Iepriekš 122. punkts.

152. Attiecībā uz ģimenes saitēm starp *S* un apgādnieku *S* iesniedzējtiesa ir noteikusi, ka *S* ir apgādībā esošs augšupējs radnieks taisnā līnijā Direktīvas 2004/38 2. panta 2. punkta d) apakšpunkta izpratnē. Šis konstatējums nozīmē, ka iesniedzējtiesa uzskata, ka apgādnieks *S* finansiāli atbalsta *S* (ņemot vērā Tiesas šauro jēdziena “apgādība” izpratni saskaņā ar Direktīvu 2004/38). Savukārt šķiet, ka apgādnieks *S* ir atkarīgs no *S*, ciktāl pēdējā rūpējas par viņa dēlu, kamēr viņš izmanto tiesības brīvi pārvietoties saistībā ar savu nodarbinātību.

153. Šķiet, ka *Rechtbank*, kas sākotnēji pārskatīja ministra lēmumu, ir uzskatījusi, ka šis apstāklis, ņemot vērā, ka apgādnieka *S* sieva (arī Nīderlandes rezidente) vai profesionāli bērnu aprūpes pakalpojumu sniedzēji varētu pieskatīt viņa dēlu, nav svarīgs.

154. Ņemot vērā iepriekš minēto, iesniedzējtiesa sākotnēji uzskatīja, ka, ja *S* netiktu atļauts uzturēties Nīderlandē, apgādnieks *S* nebūtu sliktākā situācijā attiecībā uz tiesību brīvi pārvietoties īstenošanu. Lai noteiktu, vai tiešām starp šiem diviem aspektiem nepastāv pamatota cēloņsakarība, iesniedzējtiesai ir jāpārbauda, vai uzturēšanās tiesību *S* atteikšanas rezultātā apgādniekam *S* būtu jāmeklē cita nodarbošanās, kas nebūtu saistīta ar tiesību brīvi pārvietoties īstenošanu, vai arī viņam ar ģimeni, ieskaitot *S*, būtu jāpārceļas uz citu dalībvalsti.

– *G*

155. Apgādnieks *G* ir pārrobežu darba ņēmējs, un šo statusu viņš saglabāja arī pēc stāšanās laulībā Peru ar *G*, ar kuru viņam ir bērni. Jāpieņem, ka *G* un apgādnieks *G* kā laulātie ir savstarpēji saistīti materiālā, tiesiskā un emocionālā ziņā. Apgādnieka *G* nodarbinātībai citā dalībvalstī, šķiet, ir būtiska nozīme attiecībā uz šīm ģimenes saitēm.

156. Uzturēšanās tiesību Nīderlandē atteikšana *G*, iespējams, var likt apgādniekam *G*, kurš vēlas dzīvot kopā ar *G*, pārcelt dzīvesvietu uz Beļģiju (lai uzturētos kopā saskaņā ar Direktīvas 2004/38 noteikumiem) un tādējādi kļūt par migrējošu darba ņēmēju, kas dzīvo citā dalībvalstī. Tas ierobežotu viņa izvēli strādāt kā pārrobežu darba ņēmējam, kas ir LESD 45. pantā paredzēta ekonomiska brīvība.

157. Neskaidrāks ir, vai tā rezultātā viņam būtu jāpārtrauc strādāt ārvalstīs. Neraugoties uz to, ka šāda lēmuma rezultātā samazinātos iztikas līdzekļi viņa ģimenei, ieskaitot *G*, tas neuzlabotu *G* situāciju Nīderlandē, ciktāl runa ir par uzturēšanās tiesībām.

Piebilde

158. Neatkarīgi no tā, vai Tiesa piekrist vai nepiekrīt manam vērtējumam, es aicinu Tiesu saistībā ar šiem diviem nolēmumiem par prejudiciālu jautājumu izmantot iespēju sniegt precīzas un strukturētas norādes par apstākļiem, kādos ES pilsoņa, kurš uzturas savas izcelsmes dalībvalstī, bet *ir* izmantojis savas tiesības brīvi pārvietoties, ģimenes loceklis, trešās valsts valstspiederīgais, var pretendēt uz atvasinātām uzturēšanās tiesībām uzņēmējā dalībvalstī saskaņā ar ES tiesībām.

Secinājumi

159. Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, uzskatu, ka Tiesai uz *Raad van State* uzdotajiem jautājumiem būtu jāsniedz šādas atbildes:

Lietā C-456/12 O:

- 1) Eiropas Parlamenta un Padomes 2004. gada 29. aprīļa Direktīva 2004/38/EK par Eiropas Savienības pilsoņu un to ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā noteikumi tieši neattiecas uz ES pilsoņiem, kuri atgriežas savas pilsonības dalībvalstī.

Tomēr pilsonības dalībvalstī uz šādiem ES pilsoņiem nevar tikt attiecināti nelabvēlīgāki noteikumi par tiem, kas saskaņā ar ES tiesībām viņiem tika piemēroti dalībvalstī, no kuras viņi pārcēlās uz savas pilsonības dalībvalsti. Tādēļ Direktīvā 2004/38 netieši ir paredzēts noteikumu minimālais standarts, kas ir jāpiemēro attiecībā uz ES pilsoni un viņa ģimenes locekļiem, atgriežoties ES pilsoņa pilsonības dalībvalstī;

- 2) ES tiesību aktos nav paredzēta prasība, saskaņā ar kuru ES pilsonim būtu jāuzturas minimālu laikposmu citā dalībvalstī, lai viņa ģimenes locekļi, trešās valsts valstspiederīgie, varētu pretendēt uz atvasinātajām uzturēšanās tiesībām pilsonības dalībvalstī, kurā pēc tam ES pilsonis atgriežas;
- 3) ES pilsonis īsteno savas tiesības uz uzturēšanos citā dalībvalstī, ja šī dalībvalsts kļūst par vietu, kur atrodas viņa pastāvīgo interešu centrs. Ja šis nosacījums, ņemot vērā visus atbilstošos apstākļus, ir ievērots, šajā ziņā nav nozīmes tam, vai šis ES pilsonis saglabā citu uzturēšanās formu citur vai arī viņa fiziskā klātbūtne uzturēšanās dalībvalstī tiek regulāri vai neregulāri pārtraukta;
- 4) ja starp ES pilsoņa atgriešanos viņa pilsonības dalībvalstī un ģimenes locekļa, trešās valsts valstspiederīgā, ierašanos šajā dalībvalstī ir noteikts starplaiks, ģimenes loceklim saglabājas tiesības uz atvasinātām uzturēšanās tiesībām šajā dalībvalstī, ja vien lēmums par pievienošanos ES pilsonim tiek pieņemts, īstenojot viņa tiesības uz ģimenes dzīvi.

Lietā C-457/12 S:

Ja savas pilsonības dalībvalstī dzīvojošs ES pilsonis īsteno savas tiesības brīvi pārvietoties saistībā ar savu nodarbinātību, viņa ģimenes locekļu, trešās valsts valstspiederīgo, tiesības uzturēties šajā valstī ir atkarīgas no viņu ģimenisko saišu ar ES pilsoni ciešuma un cēloņsakarības starp ģimenes dzīvesvietu un ES pilsoņa tiesību brīvi pārvietoties īstenošanu. It īpaši ģimenes loceklim jābūt šādām tiesībām, ja šo tiesību atteikuma dēļ ES pilsonim būtu jāmeklē cita nodarbošanās, kas neietvertu tiesību brīvi pārvietoties īstenošanu, vai arī viņam būtu jāpārceļas uz citu dalībvalsti. Šajā ziņā nav nozīmes tam, vai ES pilsonis ir pārrobežu darba ņēmējs vai arī īsteno savas tiesības brīvi pārvietoties, lai izpildītu savu darba līgumu, kas noslēgts ar darba devēju, kurš ir reģistrēts viņa pilsonības un dzīvesvietas dalībvalstī.